Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ◆ ШОАТТА, 7 ИЮЛЬ 1984 ШУ. ◆ № 81 (6959). Мах 3 кеп.

КПСС ЦК Политбюро

КПСС ЦК Политбюрос шай аргlанарча заседане дийцад боахамен социально-культурнии гlирсаш хьалдара а хlаьта ництта мехка арахьарча политика а дешаш.

ЦК Политбюрос ладийгlар Байкало-Амурсии машинниъ билларца дувзаденнача цхьадолча дешнех лаьца Г. А. Алиева бlаьча хоамаг. Белгалдаьккхад, бlарчча хьанийцача ниъ лакхача темпашца буллаш хилар. lалаьмате дукха балхаш лаьа бирсача lалама климатически хьелашка, дукха тlаьш техкад, тоннелаш лъхай, кхыдола гlирсаш хьалдаьд. Саг ваханза йолча моттигашка пах баха керда пункташ йоккаш латт. Из деррига а — шоашта тlадилла гlулакх болхлошея инженерно-технически болхлошев, моттигерча партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша тlателla чакхдаьккхарах, дукхача республикий, краий, областий къахьегамхоши шефски новкъостал дарах хьахиннар. Гlишлонхойн эксплуатационниккийн къаьхегамо хьнар керда айдир машинналья кертера дакъа ханал хьалха. Сийлахь-боккхача Октябра 67 шу дузаш lоднила лаккхарех цу машинналья бlоахка отталача ханал шу хьалкагlа поездаш дела йолаялийтари тlеерзань гlишлон коллективай инициатива КПСС ЦК-ас къоабалъяро.

Цунца цхьана уйла тlаерзадьй дукхача кхоачамбоацараштея къоастадаяла дисача дешаштея. Массанахьа а лай, белгала аьлча, гlирсаш комплексий хьалделга lалаштдеш. Тlехьадусаш да локомотивнин вагоннин боахама объекташ хьалъелга, трасса инженерни гlулакхашца lалашъелга, чуlе цlеноп, берий учреждениеш, больницаш, поликлиникаш, торговле, общественни кхачан предприятеш хьалъелга.

КПСС ЦК Политбюрос йоагl-йоагlача министерствайн ведомствайн кулгал хошта тlадиллад улх шера хьалъьа ала езаш йола Байкало-Амурсии машинналья объекташ шоай ханнахьа эксплуатаце дlалара тlадерзадаь гlулакхаш чакхдоахилга, техника, оборудовани, конструкцешш материалаши гlишлонна хан-ханнахьа хьатlакхухьилга, чуlе цlенош культурно-бытовой гlулакхашта лаьрхlа объекташа хьалъяра планаш тешаме кхоачашъелга вlаштlехьдоаккхилга. БАМ-а зонера lалама ресурсаш кхаерзаяра., цига производства керда доакъош детlадоладара темпаш сихъдиза, автомобильни накъий сеть шеръя лизея уж даьача хьал тlа доттадализа, машинналья кертта болх белга lалашдергдола гlонна йола служба хьеяккха ярт ца хилар белгалдаьккхар.

КПСС ЦК Политбюрос хьаллаьцар парашюташтя тохкамбарея царех пайда апарея лаьнъе карагlдийна къаьстта дика хlамаши дуйкхача шерашка дань балхаши белгалдоехаргдолаш йола «СССР заслуженни парашютист-испытатель» яха сийлахьа цlи оттаярах йола предложени.

Хьажа а хьежа, къоабалъяй новкъостица К. У. Черненкос А. А. Громыкос Великобритане кхьча мехкашпарча гlулакхий а Содружества гlулакхашта воача а министраца Дж. Хауна яьча беседай итогаш. Цунца дувзаденна белгалдаьккхар, вай мохи дукхача дешаех йола советско-английски отношенеш хьнаре дегlакхувла кийча хилар, нагахьа санна английски оагlон позици а кхзамор хуле. Цхьана ладаеча цу гlулакхаша. Советски Союза хетачох, кlезига а боацаш пайда бергбар дунеи халкъашта юкъера кхоъам кlаьдбаре, машари халкъий кхерамзлен чlоагlъяра гlулакха.

КПСС ЦК Политбюро заседане цхьадола кхы дешаш а дийцар, царех лаьца решенеш тlа а ейнар.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

Нохч-Гlалгlай ССР Министрий Совето а облсовпрофо а тlаьйцача соцам тlа белгалдаьккхад: масечник йолча юкъагlа республика колхозашкии совхозашки кийчъай 43,5 эзар тонн йол, 68,5 эзар тонн сенаж, 7,7 эзар тонн баьца хьовр. Юкъъера лаьрхlача республикие гlоала масечника задани кхоачашъяьй 75 процент йолаш.

Боккхача сухалца чекхдоех доаьвар «хийдалга» Наурски, Грозненски, Шелковской, Надтеречни, Урус-Мартановски, Нохай-Юртовски районий боахамаша.

Цунца цхьана белгалдаьккхад, Назрановски, Советски, Малгобекски, Шалински районий кулгалхошеи специалистащеи боагlаш боле таркам тlа ца бохийташ кхоар бел ,сенаж, баьца хьовр, ниттта кхы дlахо доле доаьарош а кийдалга сихдера.

1984 шера 2 июле кхачаялца доаьвар кийдера хеталь болча социалистически къуий итогашка а хьажа, Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Советои облсовпрофои социалистически къовдие котъьхьнарош а лаьрхlа, республикански газеташка чlоагlдеме сийлен Улге тlа дlаязъьй дукхагlа доаьвар кийдаь йоле районашеи боахамаш.

Районаш:

НАУРСКИ — хьалхара моттиг;

Грозненски, Шелковской — шоллагlа моттиг.

Боахамаш:

Надтеречни районе «Гвардейски» совхоз,

Надтеречни районе «Надтеречный» совхоз,

Нохай-Юртовски района А. Шерипова цlерагlа совхоз,

Нохай-Юртовски района XXII партсъезда цlерагlа колхоз,

Шелковской района «Путь к коммунизму» яха колхоз,

Шелковской района Ленина цlерагlа колхоз,

Шелковской района «Каргалинский» совхоз,

Веденски района Орджоникидзе цlерагlа колхоз,

Урус-Мартановски района «Горец» яха совхоз,

Гудермесски района «Ойсунгурский» совхоз.

Юртбоахама ведомствааш, горисполкомаш, райисполкомаш, районии агропромышленни объединенеш, боахамий кулгалхой декхарийла ба доаьвар кийдалга сихдера да мел доагlар да, деррига низаши торонаши эздени кхоачашъяра тlеерзаа.

СУХАЛБЕ ЯЛАТ ЧУЭЦА!

Цхьан дезала экипаж

Массехк шу да Мамилов Алихан ший даь Макарбика гlоача вола.

— Мишта lомавелар а ца ховш. lомавелар трактор а комбайн а лехка, — йоах Алихана. — Амма дагадоагlа сона иог педалага lо ца кхоачаш айса дукха ха хьийкка. Хlаьта кlезига воккхагlе хилча, гlулакх тоаделар. Школе дешаватlача хана а бlарчча ахка даьца кхай тlа доаккхар аз. Ялат кхеде, из чуийде lомавелар.

Зlамигача сага нарадера ялатий кха. Комбайна тlа хайча, кема тlа ваьнна форлахо санна дог айлий хул аз. Цкъаза, ше хlама даа lохош, низ беппача зlамигача сагага штурвал бе йолийта а лоархlавора да. Алихана тайпа, кийса югар комбайн. Бlарг аlа ма кхоачча вадаш хинна ялатий кхаш бокъонца форпах тарлора цунна. Цхьабакъда, цунна духьала хьатlаухаш хиннараш хи талгlеш а йоецаш, ялата доцо канаш дар. Цо дог тохадохийтар. Гlадвутар.

Эскаре гlулакх да вахаве ва хьатlанхальчар. Цига а ший гlулакх дика дора дисциплина лакха йолаш волча зlамигача саго. Варкал оалаш писмо дайтар Алихана даьген наьнагех командовене. Амма мукъача хана-м ялатий кха дар къонача лаьтта лелацечун нерта чу яхар. Хlаьта цlаа веза за хьатlакхаьчача, шен воцаш, Суликски районерча «Путь к коммунизму» яхача ший дан нанен дахача колхозе юхавера Алихан. Дукха ха яккхазар сазоlаш. Цу сахьате машинаш латтача коа дlа а вала, юртбоахама техника гlулакх каралаьцар цо.

— Тешаме пах бе механизатораш бола дае вей Мамиловгlар, — йоах колхоза председателя Юрий Яковлевич Зиберова. Цунна дlабlарахьажача кхетаду, цо цу шинне а сий деш хилар. — Техника а дика йовз, дисциплина а лакха я, ялат а дика оард, кхон бу. Цудукха эггара бехктонхамегlа дола балхаш тlадехх оаха царна.

Дика кийчъяьй 1984 шера ялат чуэцаре шоай «Нива» яха комбайн Мамилов Макарбенен цун воlон. Доллача хlаманга хьожаш чакхбаьннаб, даьтта хьекхад. Цхьа кlи буртиг lобожаргбоацаш къойлай бункер, деррига lургаш, хийраьнна моттигаш дlайийкъай.

— Кхьча тайпара кила йиш а йий ма! — йоах йоакха опыт йолча, дукхача шерашка болх беш, бlарчча лоам хилал ялат чуийшача Мамилов Макарбека. — Тийша а тийша ма оттадаьний тхо колхоза ялат чуэца. Халкъа рузьа ма дий аз. Цудухьа да тхо кьаккха а фийг ца боабеш ялат чуэца гlерташ.

Вокха 23 комбайна, экипажаша санна, ялат чуэца доладарга сатесса бар Мамиловгlар воlи дан. Хlаьта из цар сатийса сахьат хьагlаттад. Ше дог тохадена волга дlа ца хайта а гlерташ, аьлар дас:

— Воl, штурвал бе йола la. Хьо ва укх шера болх дlаболабе безар.

Цхьан юкъа социалелар Алихан. Сихденна детталуче детага ладийгlар. Амма цо а дlахайтанзар ший дог гlоадьнна волга.

Бlубенна lохайра Алихан аттача кресло тlа. Низ болча кулгашца бе елар штурвал. Болх бе болабелар мотор. Тайпина, тарна а тарнаш, йолвелар комбайн, чуьаар кхьча канаш доцо бесса а дийрза латтача мукха юкъе. Комбайнерашта дlахезар тедача кагий а бункера чу укача фийгий а та[redacted]

1984 шерара кlи-марс болабеннаб колхозе. Кхьча «комбайнерашца цхьана ялат чуэца болабеннаб Мамиловгlар а. Сарахьа колхоза радиоузлоя «Молнен» хоам бора. «Мамилов Макарбекея цун воlо Алиханеи ялат чуэца болабеннача хьалхарча дийнахьа 500 центнер мукх аьрда а аьрда дlачубеннаб, яхаш. Лаьрхlар: хlара гектара тlара баьнна мукх 35 центнер хилар.

П. МИХАЙЛОВ.

ОАРЦ ДАЛА! ● «Болх бе-м хала дацар»...

«Грозненский молочный» совхоза № 3 йолча отделенера хьатlехьевенначa аьрда оагlорахьарча кхай тlаре мукх хьокхаш ях СК-5 «Нива» яха комбайн йоалар.

Тхо хьаьтlакхочача хана царех цаl вокх комбайнашта юкъера хьера а яьнна Горегорскера lобоагlача наькъа хьатlаккача йоалаш хьойелар.

Юха а соцавеь хьалтача комбайнера Кудинов Виктора аьлар:

— Жатлах йоалла вlи хьадай са, из лаза а дlайолла а стене вода са.

Комбайнереца къамел деш латташ тlакхьачар цу отделене агроном Эдилов Хьасан Сайдуллаевича. «Техпомощь» слесараш хlоне бац укхаза, нитта цхьацца оетхал кхача комбайнерашта новкъостал дергдолаш хеттар дича, цо а аьлар:

— Цу тайпара моттиг нийсъенна аз укх айса ламача грузовикаца (!) мастерской йолча lо а веза хьаль [illegible] йола оеххан. Тlакха комбайнеро ше дlаоттаво из...

Эшшача хана комбайнашта обслуживания а а ева оетхал хувца а слесараш хила безар механии керта а латташ.

Хlаьта мишта бу болх комбайнереш! Хьож тхо цар хьакхача мукхага. Из геттара лакха хьокх. 30—35 сантиметр а юхеноса юкхаш. Ча кlезига кургда. Фуд цун бахьан! Снабжениц волча агронома (из веделлъе хана комбайнерашта ший грузовикаца баьъ кхача баьвар а) ший декхараш кхоачашдец. Цо тlахьожам ца лоаттабеш, шоай лоlамагlа болх беш ба механизатораш. Лахача скоростех ледаво комбайнаш. Цудухьа нитта лекха а хьокх мукх. Гон тlа кхьчача юха а соцабаь, цу хьакъа кхымеда хуя тхо комбайнерашца Сулумов Рукъманеи Чапанов Ваханеи. Укх дlадахача lай доаьвар кlезига долаш мел хало лелаьй хой шоана шоай совхоза хьайбаш лаладаьраш! Оаха шоашка хеттар дича, цхьа юкъ йоаккх цар йист хинна ца боалаш. Шоай бехк кхетабеш бар механизатораш. Рукъмана а Вахае а дош делар дlахо йодаш хана цу тайпара кхоачамбоацар шоай баьта юкъе кхы ца нийсдалийта.

— Нитта болх бе-м хала дацар, — аьлар тlакха Рукъмана, доахха са а дехьаса. — Технически гlулакх дича хана новкъостал деш цхьаккха саг ца хилараш тхона мехатта дика дlадодац гlулакх. Зlамига хlама нийсдача а слесарь-наладчик ца хиларах дукха ха йоае езаш хул. Хlаьта а тхоашта могар дергда оаха..

Цигара дахача горот хьокхаш боахна комбайнараш бола доаж тхо. Инженерно-технически болхлоех а гlулакхерча малах а цхьа саг ваццар цу кхай тlа а механизатороашта фу эш хьожаш.

Боахлошта юкъе шерра социалистически язъ доаргlйола хьаьаш хилийтара йоакхо аьаш. Кхьметтал горот хьокхам баьхкача комбайнерашта мала шийна хий а дацар..

С. АУШЕВ, тха спец. корр.

РЕПОРТАЖ

ХIАРА САХЬАТАХ ПАЙДА ЭЦ

Кlи-марс дlаболабеннача дийнахьа цхьадола кхоачамбоацараш хиннадале а, хlара сихха уж дlа а даьха, хоза эттача ханах биэза пайда эца гlерташ ца бола ялат чуэцаш ба Малгобекски района «Алханчуртский» винсовхоза механизатораш, юртбоахама болхлой.

Кхоачаш малх хьалбаьннабацар диълагlча июле совхоза директор Чуманов Мухьмади, керттера агроном Добриев Руслани, сон мукх чуэцача кхай тlа кхаьчача хана. Бакъда, бейсан салаlа поаш вlалла а ца сайцача санна, чунйина болх беш йоахкар комбайнаш.

1840 гектара тlара мукхи 2055 гектара тlара кlан да совхозе чуэца дезаш. Цу гlулакха мел эша техника, пах тоъаргболаш ба боахаме.

— Йоакха балха опыт йолаж механизатораш ба вайна гуча комбайнаш тlа багlараш, — дуаш керттерча агронома мукх хьокхаш йоаллача цхьан комбайна тlехьара ча кулгашца кегадеш ше воаллаше а, — цхьа буртиг алата бац укх чаца.

Кхай йисте хьатlакхоач цхьа комбайн. Из саца а ца ецц, цу тlара кадай lотоскавале тхона тlаосагlа юкъерча хенара саг.

—Ер ва хьона тха толагlа вола механизатор Гуляев Висангири, — яз сона хьавовзийт Руслана. — селхан кlи-марс дlаболабеннача дийнахьа шиъ норма кхоачашйир укхо ший штурвальнеца. Хlана комбайн лаьлла водар укхан воl Мухьмадва, — тlатох цо.

Хий дахьаш еача бешнава тlаваха ший бе йоаллача термоса чу чехка хий чу а детте, хьалйоагlача автомашинана тlахайн ший комбайн йолчахьа вода Висангири.

— Из вайгахьа хьахьаяа мукъа вац, — вел Руслан, — цу сага хlара минут учете я.

— Ялат чуэцара деррига балхаш 10 дийнахьа йистедаха хьоаргда тхо, — йоах Чуманов Мухьмада. — из хашта хилийтара мел эшар долаш да. Директора аьнна дешаш бакъдеш дукха масалаш доаладе йиш я кхай тlа гlолла дlа-юха хьекача. Гlо эшшача кийча йолаш шийна тlехьа электросварка агрегат а йолаш латт «Техпомощь». Цунна гаьна йоацаш латт мукх тlехьа дола ДТ-74 яха трактор, ца ховш а цlи йоаде кийчча йолаш двигатель дlа ца боабеш болх беш ба цун. Бункер йизачул тlехьагlа цхьан минута сеца латта ца безаш комбайнашта юхе леа автомашинаш.

Ди делкъийга кхоач, хlаьта мукх тlера хьекха майда бlаргашта гуш шерлуш латт.

— Селхан 120 гектара тlара ялат чуйцар саха, хlаьта тахан 200 гектара тlара дар чуэца лаьрхlад, — йоах тхона хьатlаевача комбайнера Цечоев Хьамида,—селхан а болх дукхагlа баь хургбар цхьацца йоадам боаца кхоачачибоацараш нийсденна мара.

Цу хаина гучайоал кха долча оагlорахьа юртара боагlача новкъа йоагlа автомашина.

— Дьара ва-м ший автолавкаца Ахриев Мухьмад а воагlа, — оал механизаторех цхьанне ,— хlана дика шийла минеральни хий маргда вай.

Ше хьакхаьча йоккха юкъ алаве мах бе отт продавец Ахриев. Цо тахан механизаторашта денад минеральни хий ,сигареташ, тайп-тайпара бархьаш, краснодарски чай, кхыйола продукташ. Къаьстта гlадбахабар комбайнераш шоашта кoгаш тlа юкъа кlаьда маьчеш Мухьмада ена. Ботинкаш чlоагlа хала я тхона, хьацар дуал, хlаьта маьчеш тха балха гlаьххьа гlирс ба, яхаш, чlоагlа ловраш даьхар цар продавеца.

— Нагахьа санна механизаторашца хьатта хlама сайга ца хилча, из сай ланика тlа дlаязду аз, — йоах Ахриева, — тlаккха юхавоагlаш цар хьошташ дикагlа кхоачашде вlаштlехьдоал са.

Дла хlама хьадаьнна ялархара хоам бу поара Баркинхоева Амината. Белгалдаккха дезаш да, механизатораш кхабара гlулакх а совхоза кулгалхоша дика вlаштlехьдаьккха хилар. Дийнахье кхозза беа бlайха кхача ба. Мел эш да машадаьтта, дух, яхьйола кхачан продукташ. Кхача кийчбелга дукхьал кхай тlа вlаштlехьдаьккхад. Цу гlулакха механизаторашца цхьана парна тlехьа лезаш шиъ походни кухни я. Хlаьта хlама даа хlаране чу 30 саг цкъа lохоашца йиш йола шиъ вагончик я.

Тха бlарг кхет вагончикашта уллув массеха бlаь калотраш чугlоргйолаш йоахкача емкостех. Уж сена езхай хьана даьча хаттара жоп дуп Чуманова йоах.

— Сайрийна бахка дл чакхдаьлча механизаторий дувча йиш хургйолаш оаха вlаштlехьальха душевойш я уж. lурийна хьалйизае хий чудотт оаха цар чу. Хlаьта дийнахьа сарралца болх баь кlаьдбенна комбайнераш сараахьа душа вlал айттача чlоагlа раьза хул.

— Шийна даьча lуналга хьежжа ба оала чуэца хьувкъам, — раьза йолаш къамаьл ду Добриев Руслана, — хlана вайна гуча укх 200 гектарах хlаране тlара 21 центнер мукх боал тхона. план 19 центнер мара яц.

Механизатораш [redacted] дика балале хьакхаьчар кхай тlа совхоза партийни организаце секретарь Точиеви, профсоюзни организаце председатель Аушеви. Уж баьхкаб селхан ялат чуэцача хьалхле яьккхача комбайнерашта ахчин премеши, цlе вымпелаши яхьаш. Хlаранена цхийтта-цхийтта сом вымпелаши лу комбайнерашта Каноненко Ивана, Гагиев Къамболата, Чапанов Султана, Гуляев Висангирена. Механизаторий цlерагlа цига лоацца къамаьл ду совхоза ветерана Каноненко. Ивана. Цо новкъостий тlахьех хlара дийнахьа шишша балха норма кхоачашъе. Массавар а цу гlулакха раьза хул.

Духхьал ах сахьат мара дезазар механизаторашта хlама даа, комбайнашта хий чудотта, цхьацца йола узлаш чlоагlъе. Юха а кхай тlа аьнар комбайнаш.

—Чоалханеи бехктонхамеи декхараш да, йоах Добриева тха совхоза укх шера хьалхашка латтараш. Пачхьалкхашка [redacted] 4200 тонн ялата, 850 тонн гевараш, 1040 тонн комсаш йоахка езаш да тхо. Кхо совхоз вlашагlтеха марта бетта вlашагlбелла боахама ба тха бар. Дукха я тишъенна, хувца еза техника. Цхьабакъда, тха са тедераш нах ба. Къахьегама тlера бола нах мел эш болаш ба тха. Тlаккха керттара дар из ма дий.

...Цхьанеза тlехьа шоллагlъяр йоалаш ялатах етта машинаш, араюлаш латт кхай тlара. Уж бухь балла йоах совхоза тоштахьа. Хlаьта укхаза уж сихха оазара, йоассаяра гlулакх дика вlаштlехьдаьккхад тока заведующе Барахоев Идриса.

— Ше пенсе вале я къаьна коммунист, къахьегама ветеран цlагlа воагlалац укх бехктокlамеча хана, — дувц тхона совхоза партийни организаце секретара Точиева, — ялат чуэца тхо кийчо еш долча деношка по дийхар шийна моллагlа болх балар. хlаьта оаха шийна тlадиллача декхарех дика а лоархlаву.

Маьркlажа боад къовлалуш латтар тхо, механизаторашца lадина а йийли, кхай тlара цlадоллача хана. Бакъда, комбайнаш-м хlана дlаьттача санна болх ца соцбеш, боттъонца бийса хилалаца болх бе лаьрхlа яр...

А-Г. УГУРЧИЕВ, тха спец. корр.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕ

КОМСОМОЛА ДУ ПАРТИЙНИ КУЛГАЛ ДlАХО ТОАДАРАХИ КАГИРХОШТА КОММУНИСТИЧЕСКИ КХЕТАМ БАЛАРА ДАЬКЪЕРА ЦУН ЛОАРХlАМ ЛАКХБАРАХИ

КПСС Центральни Комитет хьекай комсомола ду партийни кулгал дlахо тоадарахи кагирхошта кхетам балара даьъкъера цун лоархlам лакхбарахи долча дешага. Соцам тlа белгалдоаккх, парте тешамеча резерва, хьатlакхучa ноахалашта коммунистически кхетам балара гlулакха, коммунизма идеалаш котъяхар дукха лоаттабеча къоасаме цун хьнареча гlоача дакъа Ленински комсомоло сийленца кхоачашдеш хилар. 42 миллион кагий нaхa мехкарийн ший мугlарашта юкъе вlашагlтохаш йолча ВЛКСМ-о лоархlаме моттиг дlалоац советски обществе политически системе, хьнаре даьъа лоац экономика, lилма, культура дегlайхувлaча, социалистически демократи дlахо йоаржаеча, мехка оборонни низ чlоагlбеча.

Комсомольцаша, кагирхоша сийленца дlахо кхухь доккхагlдолча ноахалий гlулакх, парти кхайкачул тlехьагlа энтузиазмаца дlаболалу уж мехка чоалхаелгlа дола декхараш кхоачашде. Миллионаш болча кагийча нахеи мехкарашеи шоай хlара деннарча хьнареча балхаца кердкерда оагlош язъю комсомольски сийлен летописа юкъа. Доккха да Байкало-Амурски машинниъ буллача, Уренгой — Помары — Ужгород газопровод юллача, Российски Нечерноземье эргайоаккхача, целина, Сибарегlен, Гаьнарча Малхбоален, Юстарча Къулбаседен рузкъаш карадерзадеча, Кхачани Энергетически программаш кхоачашъеча юкъе комсомоло лоаца дакъа.

Кагирхой болама парте кулгалдар социалистически обществе ноахалий революционни преемственноста эггара кертера хьал а лоархlамегlара гаранти а, комсомол идейность йолаш, депали творчески хьнари долаш хилара бола тешам лоархl Ленина васкеташта тешаме йолча КПСС-о. Хlаьта из принцип лоарзагlа ца йоалийташ чакхйоахаш а я. КПСС XXVI съезда, цул тlехьагlа хиннача ЦК Пленумий решенеш воздействи а еш бlаьхий хул комсомола деча партийни кулгала чулоацам, эргашлаш тоалу цун формаши методаши. Кагирхошта еш йола партийни влияни чlоагlлу комсомольски организацеша болх беш болча, коммунисташи гlолла. Кагирхошца беча балла юкъе хьнаре дакъа лоац пачхьалкхеи общественни организацеша, парте, къахьегама, тlема ветеранаша.

Цунца цхьана, дегlаена социализм эргальхха тоалра декхараша, дуней пхи систена вlашиш чlоагlагlа къовсаляро дlадех комсомола ду партийни кулгал, хьатlакхувча ноахала кхетам балара деррига гlулакх дlахо тоадалга, социалистически гlирс хьалбеча до лоаца дакъа хьнарегlа хулийталга. Теркалдаьна даргдац кагирхой цхьадолча даькъа юкъе къахьегамеи общественнии пассивность, индивидуализм, недисциплинированность, кхьйола юхамaчаьхьарa оазалаш йолаш моттиг хилар.

ВЛКСМ ЦК-ас, моттигашкарча комсомольски организацеша мела эргайоех шоай гlулакхий стили методаши, домкхий кхоачамбоацараш нийсдолийт комсомольски кадраша беча балла тlа. Комсомольски организацеша массаза а эцац къоначка хала влияни яр йолча шоай торонех эффективно пайда, кердa декхараш «шаблона», шаблонни приемашеи средстваши кхоачашде гlерт. Дукхагlйоаца хана кагирхошта юкъе хьахинна керда дика хlамаш теркалде, эшшаш бола лостам царна баха кхоаш уж.

Партийни органаша доагlар даза хьа а декаш комсомольски организацеех хила безача тешама меттел дукхаза а дlаухтаю сойола регламентации оценен, хlаьта цхьанцайолча моттигашка цхьа бахьан а тераю пи цар гlулакхийн йоакхоша. Дукхача партийни комитеташа желбалийтаб комсомольски активаца беш бола болх, кхоачамболаш вlашагlа а толац юкъе а кхахьац комсомолаца, кагирхошта беча балла дика опыт.

КПСС Центральни Комитето белгалдаьккхар, хьатlакхувча ноахала дlахо кхетам дикагlа дукха эггара лоархlаме партийни, пачхьалкхен, деррига халкъа гlулакх санна лархlа доагlаш хилар. Бухсоццача кхоачача на вай Дьакен кхоаие тешаме lалащъяра деш долга кхеталар.

Хlанзарча хьалашка тlехьтlехьа боккхагlча лоархlаме хул В. И. Ленина ше комсомола III съезде къамаьл деш даь исторически васкет: коммунизме даха lомаде. Партийни организацей декхар — сийлахь-боккхача Ленина вахарен гlулакхийн масалашца, партен халкъен революционни, тlема, къахьегама традицешца коммунизме баха кагий нахи мехкарийн lомабар, кагирхоех биззa тешам болар, цу цхьан ханна царгара хьадоагlар дукхагlа хьадехар, социализма исторически кхелашта хьалхара цар бехктокхам лакхбар.

Союзни республикай Компартей ЦК-ашта, парте крайкомашта, обкомашта, окружкомашта, горкомашта, райкомашта, юкхьанцарча партийни организацешта тlадиллад комсомольски организацеша ду партийни кулгал чlоагlдара, кагирхошта кхетам балара даькъера цун лоархlам лакхбара дешаш йола парте XXVI съезда, цул тlехьагlа хиннача КПСС ЦК Пленумай решенеш, КПСС ЦК Генеральни секретара я. К. У. Черненкос ЦК февральски апрельски (1984 ш.) Пленумашка, комсомольски организацей секретарий Дерригъеснара совещане къамаьлаш деш цо енна указанеш тешаме кхоачашъелга lалашдар. Комсомола, кагирхой керттера декхар лоархlалда — дегlаена социализм эргалькха тоаяр а лаьрхlа парте белгалбаьча этта боацача дукхаплановни балха биззача низаца тlадерзилга, коммунизма гlулакхаха боарам боацаш чlоагlа мутlахьа болаш, советски общества биззa бола гражданаш болаш къона нах хьалкхебелга.

Къона нах марксистско-ленински мировоззрение йолаш, классови сакхетам болаш, буржуазия идеологеца, социальни нийсхон идеяна духьала мел долча хlаманца машар хургбоацаш тlаlерттa хьалкхебелга. Хlанзара эпаяеш карaерзаелга цар сина хилалла даргдоаца хlама хетаргдола уйла кагирхошта чуйоссаелга, сакхетамеча гlулакхашта, экономически социальни дегlаахара юкъеттера декхараш кхоачашдеча, пачхьалкхеннеи общественни доал деча уж хьнарегlа юкъеузилга. Кагирхошта кхетам, образовани, хьекам балара деррига гlулакх цара коммунистически мораль лулгах делга.

Комсомола ду партийни кулгал, белгалдоаккх КПСС ЦК соцам тlа, плана боараме, цхьа система йолаш. Нагирхой Союза еррига звеньий гlулакхаш хьнаре. хьалханна латта декхараш кхоачашдара тlадерзадаь хила деза. Лоархlаме да кагирхошта юкъе хулаш йола социальни, идеологически процессаш массаза а кlоаргга а теркалъяр, хадданза цар анализ яр., керттера лостамаш, пайданегlа йола балха формаш хьахарика комсомольски организацешта новкъостал дар.

Цу хана ма мотте дукхагlа тешам лупш новкъосташка терко еш хила деза, керда дlадоладаь пайдана гlулакхаш хьаллаца. «хьалха ца а доахаш болх байтарца lомабе а тlехьакхебе а» (Ленин) беза. Из деррига а кагирхой организацеша деча партийни кулгала стилагара декхар а даь хьадехашдар лоархlалда.

Комсомольски организацей вахарен гlулакхийн дешашка хан-ханнахьа хьежача, кагирхой социальни проблемаш кьестача царна новкъостал даьза даргдац. Комсомоло пачхьаликхени общественни гlулакхашта доал дара йолча ший йоккхийча боккъонех биззa пайда эцаргбола хьалаш хилийта деза. Кагирхой дешаре, къахьегара, быта, салаlара деррига саготтагlа дола декхараш комсомоло юкъярчал

(Ийстедоалар 2-гlча оагlо тlа).

(Ийстедоалар 2-гlча оагlо тlа).

Нов. К. С. Салтаханов Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета председатель заместителаlла [illegible]

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

Нов. Салтаханов Керим Султанович Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета председатель заместителаlла хьовие.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОЙОВ.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

г. Грозный, 1984 ш. 6 июль.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕ

(Чиегдоалар. Доладу 1-ча оагӀо тӀа).

доацаш дакъа а доацаш къестаде деза. Комсомольцаша кагирхойн партийни собранешкен комсомольски организацей секретарий берошкен бокъонца бола кагирхой вовнакаш херкалга нийса доархӀалда. Парте хьачуйийолба комсомоло кхебаь дикагӀбараш, эггара хьалха болхлоехя колхозхоеха бараш. ВЛКСМ членаш парте болхача хана рекомендаци ялара хьалхаре комсомольски организацей бахкотохам лаккхболба.

Хадданза йоакхо е йоагӀа Кагирхой Союза гӀулакхашма партийни ядрой доархӀам лакхбара. Комсомолера коммуниста боах — из бехкотӀхаме партийна боах хилара сийленца кхоачашбе безаш хилари дага кхоабалда. Къахьегача метте хьинарца, идейни дог тийша хиларца, дикха хӀана доацаш шийоамал хиларца масал гойта деза шийгара хӀара къонача коммуниста.

Кагирхоша советски, профсоюзни, боахама организаци, общественни организацешка беш бола болх чӀоагӀбара тӀадерзадаь гӀулакхаш чакхдаха, дикагӀа вӀаштӀехьа а доахаш цар гӀулакхашта ростам тола беза партийни комитеташа. Практике тешшаме чакхдаха деза партийни кулгалхой кагирхошца даим бувзабенна хилара, кхетӀакхувча ноахала коммунистически кхетам луча коммунисташа, ерригача кулгалдеча кадраша хьинарца дакъа лацара хьакъехьа парте дӀалехараш. Кагирхоша къахьегача, дешача, салоӀача даим хила царна лагадоахкача дешаех лаьца къайлагӀа хӀама доацаш дог тешалеш царца беседаш е, царна дизза жоп тела дезаш я уж.

ВЛКСМ ЦК, комсомола республикански, краевой, областной комитеташ дакхарийла я боахамел социально-культурни гӀирсаш хьалдара планаш кхоачашъеча юкъе комсомольски организацеша доаца дакъа доккхагӀа хилийта. Парти. мохк дегӀабоалабара перспективаш ше белгалъеча хана тоъал доккхача даькъе хӀанзарча кагирхой кулгий гов валах. чӀоагӀъал кӀоргалах. къахьегама къинарах дегаоидло еш хиларах бола сакхетам хӀара къонача къахьегамхочох дег чу боссабе. Уж тӀехьа социалистически хьа юкъеувзе комсомольско-кагирхой коллективай болам дегӀакхувла. къонала кхетам балара дазъера цар авторитети доархӀами ийде Кагирхой низаш общественни производствана. Iилма-технически прогресса. комплексни автоматизацена интенсификаци яра, электроника, атомни энергетика дегӀайоалайра материалий тек инивни технологен геттара нерза гайпаш хьадарен юкъе доаладарен керттерча доаламашта, боахам лелабара экономически методаш карагӀдалара тӀадерзаде.

Цу хана чӀоагӀа доархӀаме да комсомольски организацеша йоккхийча мероприятешта уйла тӀа а йохийташ, «кагий» оалаш дола хӀара дакхара, хьада, бухсоццача кхаьчача наьха саина дика хӀамаш хьахулаш дола гӀулакхаш шоллагӀча ладне а даьха ца дитар.

Къонача болхлошта, колхозхошта, специалисташта цар овсаре къахьегаргдола, профессиональни говзал лакхъергйола, лерттӀа салоӀаргдола хьалаш вӀаштӀехьдахара хадданза йоакхо деза ярьаш партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша, боахамий кулгалхоша. Хьехамчал дегӀакхувла а эргадоахаш тоаде а, къахьеган дукхабезаргболаш, кегаденнача гӀулакхашца, доал ца хиларца, тӀехдоахаш малараш маларца мекъалца машар хургбоацаш хьалихебе беза кагирхой. Боклошцен ахархошцен пхьана сакхетам болаш дисциплина йолаш къахьегаш хилча мара хила йиш яц, аьхад В. И. Ленина, бокъонца бола коммуниста.

ВЛКСМ ЦК-ава, министерстваштен ведомстваштен тӀадиллад ударни комсомольски гӀишлоша, шира къахьегама коллективаш вӀашагӀйохкарца леладу формально-бюрократически гӀулакхаш ходдамболлаш дӀадоахилга. ХӀара хьалбеш болча комсомольско-кагирхой гӀирсах кагийча нахах мекхарашен гражданскии сакхетам балара, къахьегамех политически дешал чӀоагӀдара белгтала хьинареча къахьегама бокъонца йола школа хулга Ӏалащделга. Студенчески гӀишлон отрядий болх тоабергбола гӀулакхаш чакхдоахилга.

Партийни комсомольски организацей эггара доархӀамегӀара гӀулакх хила дезаш доархӀ КПСС ЦК-ас, йоах оцам тӀа, кагирхошта идейно-политически нравственни кхетам дулга. КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума установкашца хьалхле а лелаеш, из болх шеррача фронтаца чакхбаха, кагирхой бе-беча категорей башхалонаш, цар образоване боарам, хӀамашта уж духтӀабайна хилар, цар хьашташи безам тӀабодарашш терналде, къона саг сакхетам чу а вена дӀаотташ йола ерригча сфераш чулаца йоагӀа. Комсомоло кхетам балара хьегача къин эффективность лакхъе, боахамех культурни гӀирсаш хьалдара хьадла декхараш кхоачашдарца из айхха дуза. Массови пропагандаи агитаци, политически дешара, контрпропагандистски балхе дукхача тайпара формаш хьатӀакхувча ноахало хӀанзарча общественни дегӀаахара. советски патриотизмаи социалистически интернационализмаи закономерносташ кӀоаргга марксистско-ленински кхетаелга вӀаштӀехьдаккхара тӀаерзае. Кагий нахи мехкарийн вежарашха долча социалистически мехкий хьалхьашца доттагӀали цхьоагӀон капиталистически дегӀаухачех паччахьалкхий къахьегамхошца лоаттабеча кортамукъален къовсамца солидарность хургйолча уйланца хьалихебе. Бера хана тена хьеха деза кагирхошта Даймехка сийлахьча историе. Паччахьалкхен герба Советски Союза Гимная мехка Паччахьалкхен байракха хам белга. социалистически идеалаш бакъ хиларах шеко йоацаш тешилга. Къонала атеистически кхетам чӀоагӀбала, социалистически обрядность тӀатеIIа быта юкъейоалае еза.

ДегӀаенача социализма общественча къонача саг доахкаш хила дезаш да лакха идейно-нравственни гӀулакхаш, эггара хьалха коммунистически дог тийшачу хулга, социализм хьинар долаш. — къахьегам дукхабезаши дисциплина йолаши, общественни гӀулакха хьалхара бехкотохам болаш. дезале, коллективе общество культуре йолаши бакъя. закона сий деш. тӀаэтта халонаш эшае хоаш хулга.

ВЛКСМ ЦК-ас, советски, профсоюзни, боахама организаци, общественни организацеша эггара чӀоагӀагӀча тайпара уйла тӀаяхийта йоагӀа кагирхоша салоӀилга дикагӀа вӀаштӀехьдаккхара.

Iилма-технически художественни творчество, физкультуреи спорти, кагирхой туризм шерра* дегӀайоалаяра, баххача метте, къаьстта а общежитешка кагирхошца беш бола болх тоабара тӀадерзадаьча гӀулакхий система кийчъе а чакхьякха а еза. ЛоархӀаме да, мукъача хана кагийча нахен мехкарашен дассеча гӀулакхаша сатъердам ца беар. салаӀара ерригача формаша уж идейни бӀаьхийбара, физически чӀоагӀбара, дикача культурни гӀулакхехи эстетически чамехи кхебера, даймехкен дунеи культурани эггара дикагӀа нарагӀдаьнарашта тӀаберзабара гӀо дар. Самодеятельни объединенеш а я йхаш аполитичность. безнравственность, терро йоацаш малхбузехьарча модена тӀаккхуш дола гӀулакхаш кагирхошта иньг ца кхахьнйтар. Комсомольски болхлой шоаш хила беза кагирхоша салаӀара коллективни формашка дакъа лоацаш, кагийча нахен мехкарашен салоӀилга юкъарчал доацаш вӀаштӀехьдоахараш. ХӀара комсомольски организаце, хӀара комсомольца декхар — общественни порядок чӀоагӀъяр духьа хьинаре къовсам лоаттабар. из гӀулакх, аргӀанара кампани е поход кхайкарах кхоачамбаь ца а дуташ, цӀенхаитта лелалар.

СССР культура Министерства, СССР Госкиноо, СССР Госкомиздата, СССР Гостелерадиос, творчески союзаша ВЛКСМ ЦК-аца айхха цхьана гӀулакхаш а леладеш вӀаштӀехьдала доагӀа советски саго духовни, идейно-нравственни шиа кӀоаргтен къьытан хьабелалаш, общества кроза духьа хьегаш йола къа, Даьхен духьа каргӀдувла лепале гӀулакхаш хестадеш йола литературан искусствая пропаведенеш хьакколлалга. Цунна шерра юкъеувза беза культура говзанчаш, къонача творчески интеллигенце талант йолаш бола викалаш.

Къаьстта лакха хила деза бераштен кхуваш боагӀарашта долча кинофильмашнарен телефильмашкарен, музыкальни литературни произведенешкаре хьедсхараш. ДӀакъоала деза литератураен искусствапен ядея йоаца цхьанкха маӀан доаца произведенеш юкъеуха наькъаш, тешшаме духьале оттае еза буржуазни «массови культура» влияненa.

Центральни а моттигерча а газетийи журналийн редакцеца, радиои телевиденен, ТАСС, АПН оттае еза кагирхошта йола тематика, лакхбе беза публикацейи передачайи идейни чулоацами профессиональни боарами. ШерагӀа дувца деза парте комсомолана деча кулгала практикехи кагирхоша беча балхахи, къьгга дӀахьокха еза комсомольций баьччa образ. ВЛКСМ ЦК, партийни комитеташа де деза комсомольски кепайоаэон болх тоабара тӀадерзадаь гӀулакхаш.

Советски Эскара, Форда тӀарча ТӀема Флота, ДОСААФ партийни комсомольски комитеташта, политорганашта, партийни комсомольскии организацепта тӀадиллад кагирхошта тӀема-патриотически кхетам дулга тоалар, социалистически Даймохк, лорабара хьакъехьара сий доли декхар кхоачашдара даькъера шоай бехктокхам лакха хиларах дӀакхетабелга.

Кхы чӀоагӀагӀа тӀагӀертта бала беза кагирхошта уж Даьхе эваши моастагӀа гоала волаши, политически классови фелал лакха йолаш, тешал эша гӀулакх де даим кийча болаш хургболаш кхетам. Допризывни кагирхоша болх беш чӀоагӀагӀа термаш тӀаахийта беза бар морально - политически, тӀема-технически, физически кийчо лакхъяра.

Ленински лозунг: «ТӀема гӀулакх бокъонца Ӏомадел» — эскара комсомол беррагача балха тӀум хила еза. ТӀема-патриотически балха юкъе шерра пайда эша беза Сийлахь - боккхача Даймехка тӀем тӀа советски халкъо Котало яьккха 40 шу дизара еча кийчовах.

КПСС ЦК декхарийла лаь партийни комитеташ, ВЛКСМ ЦК, моттигера комсомольски органаш даккерчен дааьрхӀача юкъерчен дешара заведеней вахарера комсомольски организацей доархӀам дӀахо лакхбе, хӀара студента дешархой марксистско - ленински теория парте политикех кӀоаргга Ӏомае, ше хьрина специальность карадерзе, Даькена эршача моттиге къахьега раьза хургвена гӀулакхаш дара дешашта бӀарг тӀадоттабе. КПСС ЦК апрельски (1984 ш.) Пленума решенеш кулгале а луваш, школьни реформа цуп деррига керттерча лостамегӀа кхоачашьярца букхбенна болх тӀагӀертта а лерргӀа бе. Дешар хьехара, кхетам балара процесса дикал, дешархой къахьегама, профессиональни кийчо лакхъеча педагогически коллективай тешаме шоагӀар хила еза комсомолах. Къаьстта термаш тӀабахийта дешархой комсомольски организацей балха инициативеи самодеятельности, творчески юкъьгаш ма хулле дегӀакхувлара. ЧӀоагӀъе производственни комсомольски организацешна школашта, профтехучилищашта, пионерски дружинашта лоттаю шефство.

Тоаде В. И. Ленина цӀерагӀча Ерригсоюзни пионерски организацешта деш дола кулгал. ХӀара отряде беш хила беза доархӀаме, идейни а эмоциональни а чулоацам кӀоарга бола пионерски болх, Ӏалашде деза пионерийн октябрятайн нийсача вахара поанце хӀийленаш хьахулга. Партийни организацешка хьежа деза пионерена беча балха дешашна.

Дезале, юкъерчен даккерчен школе, къахьегама коллективе, пионерскии комсомольскии организацешка дешар хьехарен кхетам баларен ерригa атмосфера хила еза коллективизми идейности лакха йолаш, ше нахага кхабийта, тайп-тайпара йола хӀамаш шийдоалахье хийтагӀертарца. хӀаман бала шиклараца, вай моралаца, вахара къахьегаза хьесапа тарлургдоачуца машар боацаш вола, масса оагӀора дегӀаена саг кхевара хьинаре новкъостал деш. Партийни профсоюзни организацеша лакхде деза берашта кхетам балара хьакъехьа цар дашкарен новношкарен хьадехараш.

КПСС ЦК кертагӀдакъхар, коммунизм хьалъечара ВЛКСМ доархӀам лакхбалар комсомол дӀахо организационно - политически чӀоагӀьяр, цун ерригача звеньяй, къаьстта юкхьанарча комсомольски организацей, деналь самодеятельни характери чӀоагӀьяр дӀадехаш хилар. Комсомольски болх дила беза боккхача общественни чулоацамах, вай халкъе вахарца мел долча дикачох бизза, цо тӀаувзе беза кагийча нахьен мехкарийн тернам романтикаца, творчески лехамашца, пайдача гӀулакхашца.

Комсомола комитеташа керттера лерхӀа деза комсомола балха стиль, формаш, методаш тоаелга. Даим хьалхле лувца еза цу балха маӀан, цхьан оагӀорахьара, — ВЛКСМ мугӀарашка организованность, порядок, дисциплина чӀоагӀъяр, вокх оагӀорахьара — комсомольций инициатива а хьинар а дегӀакхувлар да, аьнача К. Черненко К. У. указанеца. Комсомольски организацей балха юкъера цӀенхаштта дӀаяккха еза формализм а неорганизованность а, арахьара тӀахьежача наха цхьа хӀама моттийтара лелаю кампанеш. ДукхагӀа йола хе кагирхой коллективашка янкха еза комсомольски болхлоша, дукхача наха дакъа лоацача мероприятешта юкъе хинна а ца Ӏеш, хӀара дениа ахар саина царца хила беза уж. цар хьешташ кӀоаргга довза а доаэаш, кагийча нахен мехкарашен беча балха массови а индивидуальни а формаш гоаза вӀашш тар а еш. Низаш тӀадерзадолаш юкъарчал доацаш кхьэлцарча организационни комсомольски группашка болх бара. комсомольски собранеш доархӀам лакхбе. ХӀара комсомолец общественни поручена доггӀева кхоачашъеш хургвола, шийн организаце балха юкъе хьинаре дакъа лоацаш хургвола гӀулакх вӀаштӀехьдоахкалда. ИоагӀаш йола порядок оттае ВЛКСМ членашта учет еча. Комсомольца цӀера доархӀам лаккбе, къонача ленинций союза юкъевоагӀаш хиларах доккхал деш а бехктохӀаме хеташ а из хургволаш кхетам ле. ХӀаранар цӀенхаштта тоака а тохкаш, ВЛКСМ-е болхлой, юртарча, эсларa, деша бегӀача кагирхой толашагӀбола викалаш дӀайийбезза вӀаштӀехьдаккха, фуннагӀа - моллагӀа даь а комсомола мугӀараш шерде ма гӀерта. Комсомоле дӀаэцар хӀара къонача сага вахаре белгталара, дицлургдоаца хӀама хила деза.

Совзаш республикай компартей ЦК-ша, парте крайкомаша, обкомаша, ВЛКСМ ЦК, комсомольски комитеташа къаьстта термаш тӀабохийтала комсомольски кадрашца болх бара. комсомола боах товбара. шох кертера хӀама а доархӀам.

КПСС ЦК белгалдаьккхар, укказа деррига а боккхача доархӀаме да, аьнна — идейно доггӀйна а нравственно цӀена а хилар. организаторски ка йоалаши кагирхой ший тайпара йола хьашташ чӀоагӀа теркалде хоаши хилар, профессионально дегӀаевеа кагирхой хьисапе тӀах аьнлен хилар. ЦӀенхаштта юхатоха деза моллагӀча тайпара гучаюлаш яле а карьеризм йолаша хӀаман сагота ца хилара, гӀулакха критически мах ца беш хилар, моллагӀча тайпара зале а ца доагӀар леладелга.

Кадраш хьахоржача, уж дӀа-юха нийсъеча хана коллективность, лакха принципиальность хулга, доагӀар дӀадехилга Ӏалашде деза. Комсомольски организацешка болх бера дукхагӀа хьежабе беза къахьегама коллективай школа чакхъяьккха, кагирхошта юкъе сай даьнна бола болхлой, колхозхой, къона специалисташ. Шерра юкъеоза беза комсомоле кулгалду балхаш даза кхатакхах бола кагирхой. Кадраш каст-каста хувцалургйоацца хӀама де деза. Шоаш хӀамах кайоалаш болга хьахьякха комсомольски активисташ бӀубеннагӀа хьежабе беза партийни, советски, боахаме балхаш дара.

Эггара хьалха комсомола горкомаш, райкомаш, къаьстта юртаръяраш, чӀоагӀъе ешилга теркал а деш, комсомольски органий аппаратий структура эргайоаккхаш товра де мел эшар де доагӀа. Комсомольски кадрай политически дешара боарам лакхбе боагӀилга теркале а хӀадеш, уж дукхагӀа лаккерча партийни дешара заведенешка. ВЛКСМ ЦК-ча Лаккерча комсомольски школе кийчбелга декза заргдоацаш лаьрхӀад.

СССР Iилмай Академеа, КПСС ЦК-ча общественни Iилмай Академеа марксизма-ленинизма Институтан, СССР педагогически Iилмай Академена. ВЛКСМ ЦК-ча Лаккерча комсомольски школана тӀадиллад кагирхошта коммунистически кхетам балар духьа доархӀамеча проблемашта Iилман разработкаш яр тоаделга. Цу балха дукхагӀа юкъеоза беза Iилманхой — обществоведаш, партийни, комсомольски болхлой.

КПСС Центральни Комитет тешаш я партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша, къахьегама коллективаша дӀахо йодача хана а керда общество йоагӀача тайпара хьалхаргйола, мехка кхел, социализми машарен кхел бехьан шоашта тӀалатта исторически бехктокхам лакха кхетабергбола, доккхагӀйолча воахалий опыт карееладе лег Iеш, из шоашта карагӀъулларашна йаьхий е могаргдола кагирхой хьалхехберхилараш.

Грозненски «Электроприбор» завода механически участке къаьстта дика къахьегаши шийн балхах тӀехдика кхеташи ва фрезеровщик, коммунистически къахьегама ударник В. Ф. Сомов. Цудухьа заводе эггара лакхагӀа доархӀаш йола балха пхелагӀа разряд енай цунна. Ше хьаеш йола продукци цо тӀехдика мара ца хилийтарах бокъо еннай Сомовна шийн тамагӀа долаш къахьега.

СУРТА ТӀА: фрезеровщик В. Сомов.

И. ПЛИЕВА сурт.

ПАРТИЙНИ ВАХАР: БАЛХА СТИЛЬ

ЯХЬА КЕРТЕ — КОММУНИСТАШ

Шаьла района комсаш лелаеча кхыча къонача совхозашка а санна, комсий бешамаш укх шерралца кӀазига теркалйора «Курчалойский» совхозе а. Курчалойцаш тешацар шоай лаьтташка хьийкъа комсаш кхое йиш я аьлча. Цудухьа комсий бешамашка болх бе лоаш хилацар ах, хӀаьта болх беш бераште а хадар агротехнически мероприятеш лерттӀа чакхьяха, ханаш туллийтар. Лоаца аьлча, безам а лерттӀа опыт а-ца хиларах дукха дена дора. 1979 шера 105 гектара тӀа дӀасгӀа комсаш соахка сом луш хинналe а.

— Баькдар аьлча, гӀулакхаш ништта вӀаштӀехьдоацилга хоаш йола совхоза администрацин партийни организацин чӀоагӀа йиш еха яр, — йоах бовхама партиона секретара Таймасханов Алимхана. — Дукха ахча ма дакхийтадий комсаш дӀайогӀарга (цхьай гектара тӀа пхе шерага кхаччалца комсаш кхеярга 5—7 эзар сом дахад). Цул совгӀа, цу пхе шера цхьаьккха пайда хьа ца луш а ма хиннадий уж лаьтташ. Цудухьа комсаш лелаю бригадаш чӀоагӀъе лаьрхӀар оаха бешамашка дӀахьожабир коммунистащи комсомольцаши Чимаев Бувайсар, Байалиев Хьусейн, Саидов Абубакар, Абдурахманов ХӀарон, Байалиев Рамзан, кхыбараш.

Бригадай коллективаш вӀашагӀъеххар коммунистишен комсомольцашей, шоашкара дика масал а гойташ, шоашта тӀехьабаьхар беррига комсаш лелараш. Цудухьа укх шере бӀаьсти деиз кхыча тайпара доладелар комсий бешамашкара гӀулакхаш. ДикагӀа йолча агротехнически ханашка хьаьстар, бӀаьстан юкъе комсий гаьнаш еар, 1 май хьатӀакхача вӀалла дага а доацача хана дика тоаьча шпалерах хьалйийхар. Цул тӀехьагӀа механизатораша «МПВ-1» яхача агрегаташца дика обработка йир мугӀарашта юкъе, овсар дӀа а доаккхаш лаьттанца тӀоадал а соцаеш.

Растворни уалерча балха кулгалдеш вар отделене агроном Саидов Абубакар. Цул тӀехьагӀа денз хӀара декка 500 центнер бордосски кхоачаш кхочар комсаш лелераца, тӀаккха йиш хулар милда духьала комсашта шийн ханнахьа пурх бе. ХӀаьта комсаш тӀа клещи гӀадуарги гуча ма яьлаьнге а кхы ха ца йовеш обработка йир комсашта бордосски коачали заигали вӀашагӀа а адаь.

Коммунисташа Б. Чимаевен Хь. Байалиевен, беррига механизатораша шоашкара масал а гойташ, бийсана а лазерарштен хуламдергаштен духьала къовсам доаттабара эггара аьттув болашагӀа йолча хана молхаш техар комсашта. Ди дӀоахденача хана цурх барах кӀевига пайда боалача хана лоI са, хӀана аьлча, кхача езача дӀакхачале фега йоххалу химинаташ.

Коммунистел тӀехьа бисанар цар новкъостий — механизатораш Магомадов Нуриха, комсомольцаш Абдурахманов ХӀарон, Байалиев Рамзан, кхыбараш. МугӀарашта юкъерча йоагӀашта обработка еча овсаре къахьийгар трактористаша а — Алазов Iумарен Магомадов Мувсаси. Механизатора Баракаев Сайд-Мохьмада цхьан дийнахьа гаьнарча участкашка дӀакхухьар 300 центнерга кхаччалца раствор.

— Комсаш юкъе тӀадуэлача овсарца, лазерецца, хуламдергашца къовсам лоаттабара беш бола керттера болх чакхбаьккха баьнинаб тха механизатораш, — яхаш дувцар совхоза директора Алавдинов Iальас, болхлоштa раьза хинен — баркал оалаш. — Тахканаца схеза обработка яьй комсашта. Цудухьа комсаш дика товелна а я.

Тахан а тӀехьа еш я обработка. Ништта шоашта гӀо деш хиларах овсаре къахьег Маев Вахас кулгалдеча комсаш лелаераша а.

— Комсашта Iунал деча шишша норма кхоачашъю Байалиева Тамас, Сулейманова Шале, Исмаилова Каира, дукхача кхычар, — яхаш дувц бригадира. — Цудухьа хӀанз тха массане а дог тийшад укх шера оаха шортта комсий гайдолгаш гулдергдолгах. ХӀара гаьнах 30—50 гайдолг доал. Долче, хӀара гаьн тӀара даха йиш я 5 килограмм хиллал гайдолгаш.

Комсаш дика хьувкъийтара хӀаначул тӀехьагӀа а дукха болх бе бе безаш. ХьалхагӀа а санна дӀахо пурх бе беза комсашта сангал техача бордосски коачалца, хӀана каст-каста догӀаш делхаш хиларах хьатӀалувла овсар хадданза дӀадаха деза — комсаш лелаерашта дика хоа овсаро комсий моргал эшаелга. ТӀаккха комсаш всаьл хул, царех мах кӀезагӀа лу.

Кхачац латта хьийкьа комсаш чуцара кийчо е еш ха а хьатӀакхачай — цӀий ханнахьа вӀаштӀехьъдакха эза техника, лодочкаш, кошаш, урсаш, кӀодарч, ведраш — сихен ца йотташ комсаш чуяна торо хулийташ мел йола хӀама.

— Укх шера тха совхоз 186 гектаре тӀара паччахьалкхенга йохка еза 8450 центнер комсаш, — шоай планаш юц В. Маева. — ХӀаьта оаха тхоай де йиш йолаш мел дола хӀама ду из задани кхоачашъяра. Цудухьа хӀара гектара тӀара 45 центнер комсаш гулъяна ярьяц, вешта аьлча соахка гулъячул 15-аза дукхагӀа. Из тхога дулургдолаш да.

В. ПРИМЫСЛЕР.

Оаха яздаьчун лерагӀа

Ништта цӀи а йолаш «Сердало» тӀа 1984 шера 16-ча июне араьннача критически материала тӀа дувцар Малгобекски района ГӀ. Ахриева цӀерагӀча совхозе люцерна хьахара балхаш гаьна дахийтарах.

Цу хьакъехьа жоп дайтад КПСС Малгобекски горкома хьалхарча секретара А. Ализова. Цо хоам бу: «Люцерна ца хьекаш литт» яхача статья тӀа дийнар багъхинад. Малгобекски района совхозий кулгалхойн партийни организацей секретарийн цхьана дьча КПСС горкомой комитета совещане. Укхаза белгалдаьккхар доагӀар хийдаре болх эсала лелабелга. ДоагӀар хийдаре балхаш тӀа кхоачашбоацарей хийсдаьлийтарах ГӀ. Ахриева цӀерагӀча совхоза директора Х. Хасиеви партийни организаце секретарах А. Гулиеви чӀоагӀа бехк баьккхаб. Совхоза партийни организацен кулгалхошей де мел дезар дааъ белгалдаккха кхоачашбоацарен дӀадахара. ХӀанз ерригагӀ люцерна хьекха яьннай. ХӀаьта дах 200 тонн совгӀа йола а хийчаьй. Ништта кхочушдаь сенаж кийчъяра йола месечныка яйна. Совхоэ дӀахо доаттар хийчаш ба».

СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА КОТАЛОН 40 ШУ ДУЗАШ

ДАЬХЕ ЛОРАЕШ

Журналист Казаков Алексей Иванович Сийлахь-боккхача Даймехка тӀема аьлча дукхьала лаьтта, цун Ӏазаш ше дайна ва. Цудухьа А. Казакова повесташ, рассказаш, очеркаш дукхагӀча даькъе тӀема тематикагӀа я, са кхо да деш повестагӀиоа найра духьела лаьттача советски бӀухошта-турпалашта хетаь я.

Оаха кхетах А. Казакова цхьа повесть.

Са а са новкъостий — тӀема инвалидий а дукха бахьанаш да тӀом гоаза хилa, дукха серда. Дукха хӀама да эшаш шоаттхьа шу дӀадаьнанд из чакхбаьлча дено, хӀаьта со хӀанз а тӀехьа бийсашка увзарча гӀаланга хьувзаву. Наха вӀалла таро йоаца, юкара кепехьа тӀарбашашта таре йола цхьа тамашийна хӀамаш тӀаеттаду сона. Со ве гӀерт. Сай берригa низ гӀотта а бий дукъала отт ех шиттьа хьоалуш аьтта кулг мара дац са. хӀана аьлча, тӀапахьа а дегара далац сона керта хила чов хинначул тӀехьагӀа сай аьрда оагӀув болх ца беш сена хинна хилар. Хьаеттаму хӀамаш цхьа кӀаьда, бовийн санна я. Цхьабакъда, цу тамашаша тӀехь-тӀехьа чӀоагӀагӀа бу низ. ТӀаккха, юххера а, шийла болат чуххо са дегӀаз чӀоагӀа лоза а веш.

Iимадаш а еш. тӀатеха шийла хьадар а долаш, хьасомавоал со. Сихденна аеттаду ног. Хоау сона — чов кхаш даз са, тӀеккаш валуш санна хет. Ара баьде я. ДӀаьха массехи сахьат дисад хӀанз а Iуйре хьатӀакхача. Цхьабаькьда, кхы тхьовсачара-и вахьнав. Наб яйнай. Садетташ, сатам байна вахӀа со Iуйре хьатӀаярга хьежаш, гӀар-тата ца де, массава а сайца йолча йӀовхорсх кхайкаваь а цӀагӀарбараш сона ца бала гӀерташ. ХьалхагӀе а хьалгӀетте хӀама а кхаьлле, маха тохийта поликлинике вода со. Процедурни кабинете новкъостех, фронте хиннарех молагӀа кхийтта а цаI ца кхийтача Iаш. Царех дукхабереш, со а санна, укх шоавтӀса совгӀа шера лорий тӀакхоьнам тӀаболаш ба. ХӀара денна. нагахьа санна сина совьаьнна уж таблеткаш ца молаш хилча маьхий детт. Цунах а новкъостал ца хуле, стационаре, госпитале болх, операционни метола тӀа Iобуш. Ништа да цар вахар.

Уйлаш, дагадоагӀараш. Фачилах доахка йокхаре восий санна хьува уж керта чу. Цхьаьрашa довзаеш юв етт. Эггара хьалха — дагаух тӀем тӀа боабаь новкъостий, доттагӀи... Володя Щербина. Са эггаре дикагӀвоал доттагӀа вар из. Кхетам болаш саг вар. Геттара хьалхха, тӀом хьа вӀалла дага а хилале, бералех школьни шерашка белгалдаьлар цун хьакъхьа.

ВӀартакта хьалхашка — фаьйни лаьна 1941-гӀ дар. ЧӀоагӀа аьттув болаш нийслора цун долла хӀама. Аьхк чакхйоалаш яр цун школа. Цул тӀехьагӀа — художестваи Академи. Цунах-м шеко а яцар: живописа хетаь хила дезаш ма ар цун вахар!

Январь бетта Москвера вахаз яра. Столице Ӏовехаш йар из. кига опытни педагогаша, цӀи хезача советски киста мастераша бӀарг а доахаш сурт дуларгда цо Ерригсоюзни самодеятельни художникий выставке дахьийта.

Тхо, цхьоалагӀча грозненски художественни студе студийцаш, новкъоста ништта толам баларах доӀнал деш а гӀаддаха а дар. ХӀаьта толам-м шеко йоацаш бар. Массехи шу хьалха массане а теркам тӀаэзар НохчГӀалгӀайчен художникий республикански выставке латташ № 2 йолча юкъерча школа дешархочо Щербина Володяс акварелаца диллача доккха доецача, нохчий ЦӀена Эскара сий доле командир деникинцашца тӀом беш турпал санна валар хьахьоахаш долча «Шерипов Асланбека валар» яхача сурто. Цунга хьежаш латташ дукха ха йоаккхар выставке бахкараша.

Моттигерча краеведче музея кӀцар сурт. Выставка яьоре цун автора совгӀата сахьат делар...

Июне кхаччалца Москве хилар Щербина Володя. Кхы а дукхагӀа тӀадвалан кераз хиннен цӀавера из. Дог гӀоздаьнна а волаш дувцар бокъонца йолча: павильоне шийн кердача балха этюдаш ше кишта яйир. Цунна хьаувттабаьб гражданскин тӀема турпалаш, тӀах аьна бола дошлой. Цига хьахийлай говраш, цу ханара йоккхий топаш, тӀема кхоачам, тераш кхихьед. Диллад цо сурт. ХӀаьта а, мел дӀамига дар аьнна вӀаштӀехьдоаца хӀама хоаш воаца саг санна, цунна раьза хиланзар из. Цхьабакъда, цунна дӀабӀарахьежача гуш дар. Москве яьнхача хано цунна дукха хӀама денна хилар.

«Шо шоай хьашт долча гӀо, тхо этюдашка гӀоргда» оалаш дар тха бегашта. Цу кӀирандийнахьа геттара Iуйрийна хьалбоалаш латтача малхаца, цхьанна а хӀаман бала боацаш, лестаеш этюдникаш а йолаш, городал аре дахар тхо: сои Владимир Щербинаи, Павел Кранцевичи, Михаил Тимофееви (Новороссийска юкхе вийнав), Альбет Мисшкийн. Хьун йистте баь тӀа Ӏохайшир тхо. Балхах сов чуйна доахкача оаха теркальинар тхоашта тӀагуллуш лаьтта догӀан морхаш, ЮтӀадоладелар догӀа. Башха сурт дар хьадахашкахьа гуш хиннар: гобаькиха этта догӀан пен, маьлха зӀаверашa бӀарг тӀа ца отталуш сибралькхаьр город, баьцнара дешин яр хьуя гаьнара участок. Цу безамеча хозача сурта сов гӀаддаха тхо кхувсадала, халхадувла доладелар, бера хана санна — гӀарацел деларцел. Из хаъхар деш тхо доача хана са маьче айра Ӏодаьлар. Кхы а дукхагӀа саьъерлами белами бир тхона цо. Ше доладенначa тайпара цӀаьхха сецар догӀа. Юха а къаьгача сийнача сигала гӀолла бӀолабелар малх. догӀо сосадаьчен тайша дерзадаьчен лаьттара Ӏи гӀеттар, догӀо йилача баьпаштӀара тӀадамйлташ сийрдаделхар, кхы а дукхагӀа тха сапаргӀатдаьккхадар баьций хозача къажо. Сов гӀаддахарах цхьан мегте доаттаацар тхо...

Боад къоаалуш латташ юхадийрзар тхо городагахьа. Цу сахьате теркалбир оаха хьалхагӀа ца хинача тайпара цӀаьхха хиина куацам: улицашка фонараш ягацар, нагахьа саг мара гацар дӀахьа водаш. Хиннар фуд — тхона хоаш дацар. Революце проспекта тӀа гулбенна дукха грозненцаш бӀаргабайра тхона. Громкоговорителa хьалхашка ладувгӀаш латтар уж. Сибаташ бирса дар наьха. Советски правительства халкъага дах кхайкарал дар хьадешаш. ТӀом!..

ШоллагӀча дийнахье беригаш а тӀабийхар. Вовзалагахья йолаелар фронте болхарий колоннаш. Доахаш влама, доаххаш оандар, новкъой оркестра аьараш а йолаш болхар. Колоннашта улаув гӀолла удаш, мархӀадоахкаш береш а долаш, кхаьлах бар, ноаной кичамий йоацаш а лийца, царел тӀехьа ца диса гӀерташ удар береш, доккхагӀдараш, кхувшоагӀараш, колоннашта юкъе а даьнна, шоай даьшца цхьана гӀа боахаш доагӀар. Сагем бовбеш дар долла хӀама.

Юхьанца нораггӀа а дамна лелар тхо, Даьхенна ништа, сенца новкъостал дергдац хоаш. Военкомате дӀачувохалургволаш дацар. Тхога, берашка, ладувгӀа безам болаш цхьаккха а вацар.

Де хӀама кордир Володяна. «Доброволецалла дӀаязвеннавий хьо? яхача Д. Моора гӀордаьнача плакатa тӀара даьхка доиха сурт а дахьаш вера из студе. Щербинас диллача сурта тӀара, бирса вӀашш эза шидӀаргацӀацеъам а долаш, хьалъенар советски тӀемахо, дӀатӀахьенача пIеаг тӀа а хьувкхаш, шиш болаш хеттар: «Iа фу даь фронта?» Цу сурта тӀара массехи трафарет а даьккха, дийнахьа а бус а къахьегар оаха, плакат дебадеш. Из хьалдеттар тикай витринашка, кинотеатрий фойешка, вай дукхагӀа хулача кхыча моттигашка. Студийцашта стендаш кийчьелга, зданеш тӀа хьаьеттатта плакаташ дайелга, кхьдоле балхаш тӀадехаяьлар партийни, советски организаци, художникий Союз, Маьршача дувхаре меттел тӀема «дувхар» дувза йолалуш яр город.

Дукха ха яьлехь военкоматера повестка ера Володяга. Грозненски пехотни училища курсант хилар цунах. Цул тӀехьагӀа шу доалаже а Кранцевич Павелаца, Тимофеев Михаилаца цхьана со а вахар 2-ча Орджоникидзевски пехотни училище. Наг-нагахьа письмо доагӀар Володягара. Эггара тӀехьагӀа дера 1942 шера сентябре. Навьча водаш ядаьдар из Володяс. Сталинграде бугаш хиннаб уж. Кхы хабар даьзар цунгара. Волга тӀа лаьттача цу боккхача тӀем тӀа вийнав из...

Фронте бовбаь а цига чоккхаш хинна тылерча госпитале бейна а салтий дӀабозначa хане оаха дув буар цӀенкха а уж биц ца бе. ХӀаране цӀи даим дагахьа! ТӀаккха из дув чӀоагӀбеш автоматаши топаши кхоаcар.

Вицбала дацар. Цхьаццанахьа. Масала, вай Грозне. Цхьа санна дукхаее а горсовето решенеш я йоллане а. цӀий мехаддаьча арешашкара цӀа ца бовгӀаш бисача горожанашта хӀана а хьалъьяц мемориал. Цхьа итт шу хьалха, города юкъе, хозача сквере хьалъе аьний дӀайбаламьяр из. Кхьметтел, дог доъоддеш доле

Къамани интернациональнии дарех йола ленински диалектика

70 шу хьалха, 1914 шу юкъеххоаччашъ чакхдаьлар «Просвещени» яхача журнала тӀа «Къамаш шоай лоӀаме хилара йолча бокъонах» яхача В. И. Ленина балха кепатоххар. Из болх бар тоӀадаь доахкача хьалхьий къаман мукъадахара болам (эгара хьалха паччахьа Российски Австро-Венгрески империешка) дегӀабаро болхлой партешта хьалхашка уттадеча актуальни хаттара дола жоп. Социалистически теоре де дезаш хӀама дар: йиш йолий-теш тоӀадаь доахка къамаш шоай мукъа хила гӀертар болхлой классо социализм бахьан лоаттабеча къовсамаца дувза яха проблема къоастаяр? ХӀаьта нагахьа санна йиш яц, дезий-теш социалистий, къамий шоай паччахьалкхенаш хьаярга а кхоачаш йола дӀакъастара йола бокъо—поляхаша, чехаша, словакаша, къулбехьарча словакаша, кхыча тоӀадаь доахкача халкъашта дӀехаш йола бокъо хьаллаца?

В. И. Ленина бахьо жоп делар цу лоархӀамеча хаттарашта, вӀаштӀехьъаьккхар болхлой класса къамий программен цуй парте тактикен. Амма из хано дӀадехараштa душ дола жоп хинна Ӏацар. Ленина болх юкъебахар дунен революционни Ӏилма эгара доанхагӀа долча толамашта. Марксизма теоретически эдане эгара лоархӀамегӀара элементаш а хинна дӀаэттача цуй положенеша жоп ду. Дуккха ха хьалха дезз эгара чӀоагӀагӀа кегаденна а кӀоарга вӀашдухьаленаш йолаш а лерхӀаш хиннача хаттарашта — къамани интернациональнии дарий соотношенех долча хаттарашта.

Адамий общество яха а ях, дегӀа а ух классови вӀашдухьалений хьалашка. Амма уж шоаш мара кхы йоацаш йола из чура йохаю вӀашдухьаленаш яц: йолаш я къамаш паччахьалкхенашта декъарах хьахинна вӀашдухьаленаш а. Къамий дош, эксплуататорски обществай къаьа опыт ларде а лувцаш, дуккхача уйлаххоша соцадаьча бесса, «эгара чоалханегӀа» хинна ца Ӏеш, «эгара доанхагӀа наӀалт хинна, эгара дуккагӀа цӀий Ӏодахийта а дош да»... Белгала цунца дувзаденна аьнна В. И. Ленина, дунен тӀа бокъонца долаш дар гармоничнии дац, «изашни дац, мозаични дац», из белгал да вӀашн тара йоаца моменташ кӀоаргга вӀашдухьаленаш йолаш а вӀашн чоалхьанна а хиларца. Цо болхлой класса политикашкарен теоретикашкарен уж дӀадех дешага массе оагӀорахьара Ӏилман наькъаца хьажар, цар тӀанйю рашенеш геттара хьакъалагӀа, деррига эза, дерригне лоархӀам баь хилар.

Къам — дийна реальность. Къамий паччахьалкхенаш хьае гӀертар, аьдад В. И. Ленина, хьаду низ болча экономически факторашца, хӀаьта къаман паччахьалкхе «типични», нормальни хӀама да капитализм латтача юкъа (КПСС, т. 25, оагӀ. 259). Къаман башкалонаш ца йоахнаш мах бац, къамий чувствани чӀоагӀъенна я къаьст-къаьста йола даьхенаш бӀаьнерашка йолаш хьайоагӀаш хилар бахьан долаш. Къамий дешах дувцача хана из терхал ца дича даргдац. Амма из деррига «мӀезанга» а тӀехдаьккхача хьабеллалу шовинизмага, къахьегамхой классови хьашташ «юкъера къамий» хьашташ оалаш дараштa, вешта аьлча пролетариата а буржуазе а юкъардараштa кӀалдахьарга бода наькъ. Цу «бӀарччачун хьашташка» диллача пролетариата хьашташ (къаман «дакъа» мара из ца хилараргӀа) кӀезигагӀа, шолагӀча лоархӀаме доал.

ТоӀадаь доахкача къамашта юкъерча социалистически болама аьттехьарча тиъамо искусственно хьакъоастадаьд къам дӀанъастарахи суверенитетахи дола дош классови вӀашдухьаленех долча дешах, хӀаьта ший лоӀаме хилара лоаттабу къовсам дукхьала уттабу болхлой класса интернациональни декхарашта. Цу тайпара болча «социалистех», «шоай», «къаман» буржуазе тешаме Ӏуй, пролетарски гӀулакхах хьаьдараш хул. Пролетарски интернационалнамал хьамсаргӀа хийттай царна буржуазни национализм.

Амма шоай лоӀамера къамий паччахьалкхенаш хьаяра тенденци хьаьрча а хьаллоацача а капитализмо це йинза а ца Ӏеш хьаю низ болча буржуазни державай наькха лаьтташ хьалувцара, наькха халкъашта низ-Ӏоткъам лоаттабара тенденци а. Капитал, аьдад К. Маркса, «лел деррига дуне а цийна кхоачаш долча даьнъа хьисапе дӀадеха цхьа Молоха хьисапера хӀама санна» (К. Маркс, Ф. Энгельс, Соч., т. 26, дакъа III, оагӀ. 477). ХӀаьта империалистически хана, аьхад В. И. Ленина, капитализмах «хиннай дукха дукхагӀа болча лаьтта бахача наха бе доххнал мара доацаш кӀезигача «хьалха латтача» мехкашa колониальни низ-Ӏоткъам тӀалоаттабун финансови даьгъе цар къамарга шод лувцем дерригача дунен система» (ПСС, т. 27, оагӀ. 306).

Уж процессаш хьагойташ йолча хӀамай хьисапе II Интернационала эгара йохкагӀча партешка, эгара хьалха германски австрийски чарчу, хьахиннаб «шоай» «къаман» капитала империалистически экспансе гӀончаш. Цар а дувцар монополейн пролетариатен «дерригача къаман юкъарча» хьаштех. Кхьметтел, цу хана «аьрдехьара» лоархӀаш хиннача австрийски социалистически теоретика Отта Бауэра а аьдад, «вай индустри... вай банкаш» Балканашка а Малхбоалех Европе а нехчар прогрессивни лоархӀам болаш хӀама хиларах. Моттийта болча социалисташа, шоаш империализма доаха га лицемерно тӀехьаьшка лечкъа дора экономически процессашта еча фаталистически толкованешта, производительни низашта интернационализаци ярах долча абстрактни хабараштa. Цар бокъонца дицдалийтадар, империалистически низ-Ӏоткъама духьалара, монополистически капитало доал деча «сийлахь-йоккхача» державаша халкъаш тоӀадара духьалара къовсам на могга хьаллацарах дола болхлой болама декхараш. Хулаш-хулаш хулар царех генеральни штабий резерваш, милитаризма фатанчаш.

Бакъдар цаӀ да, хӀаьта харцахьа валара наькъаш дукха да. Цу тайпарча харцнаькъех цхьанне тӀа баьнаб бокъонца аьрдехьара хинна дуккха социалисташ. Цар къахетам боацаш гучайоахар классови къовсама лоархӀам лохбеш а цун метта «къаман къовсам» дӀауттабеш а хинна оппортунистически тиъама шовинизм. Амма националмехала цар еш хинна критика кхоачаш-кхоачаш къамаш мукъадахара къовсама лоархӀамах вӀалла дош а ца хетача кхоачар. Иштта, Роза Люксембург духьала яр дӀанъастара йола къамий бокъо хьаехаш доле доше оттадара, цунах национализмана уступка яр а лерхӀаш.

Кхы а дӀахо бахар, Роза Люксембургана тӀехьа хинна-раш а ца оалаш, цуй энгельш ала дезаш хиннараш: цуй харцахьара посылкаш дукхьал дӀатӀаийаь ца Ӏеш, цар утрировайн йора царна, хӀаьта дош доацар дора церех. Цар дийцачох, хила дезаш хӀама дар, «хӀанзарча ханарча общества дегӀаахаро» кагий къамаш фатально шоай паччахьалихенах дахар, хӀаьта из дар, царна хетачох, духьала вала йиш йоацаш дола «объективни хилиза дардоацар». Керда къамий паччахьалкхенаш хьалрах, йоахар цар, хургда «халкъаш феодально деньадениа хиннача ханашта» юха тӀадахар, хӀаьта капитализм йолча хана къамаш шоай мукъехьа дахара бокъо «кхоачашъюлургьяц», социализм эттача из хӀама де деваргдац.

Ленина гучадаьккхар из вовшш чӀоагтӀа вене хилар. Къам ма лархӀа йиш яц, тернал ца а йиш яц къамий башхалонаш. Къам цалархӀар моллагӀча хабаршца къайладахьа гӀерте а, къамаш ца лархӀар къамашта низ-Ӏоткъам тӀалоаттабеча буржуазе великодержавни политикана ма эшшара хӀама да, хӀаьта цу гӀулакхаша социалистех ца теша чадоах къахьегамхой, шоай «къаман буржуазена» дӀамархӀабетт уж.

ХӀаьта гӀулакх укхаза духьал тактически хьаъехьарча хетарех лаьтта Ӏац: Ленина чӀоагтӀа заявлени йир къамий нигилизмана тӀехьа хиннарашна, пролетариат бебашка ца хеташ хила йиш яц ший мехка, ший даьхен кхел, аьнна. Ленин хиннав цӀанкха а дувца машар хургбоацаш вола цхьан къамо шоллагӀчуна низ-Ӏоткъам лоаттабара, моллагӀа тайпарча расови къамани дискриминаце моастагӀа, цо лерхӀаш хинна къамий шоай мукъагӀа хилара йола бокъо хьаллаца ца тигар социализмана тийша болх бар. Ленина хьагучадаьккхар, аьрдехьарча социалисташта гуш ца хиннар. Къоастадеш аьлча: къамаш мукъадахара боламий революционни антиимпериалистически роль, царех пролетариата социалистически болама союзникаш бе бокъонца торо хилар. Цо хьалхашка а оттаь обоснования йир пролетарски классови къовсамий къамашта тӀалатта низ-Ӏоткъам дӀабаккхара лоаттабу къовсам, социализм бахьан лоаттабу къовсами тоӀадаь доахкача къамий империализмана духьаларча къовсамца вӀашагӀтохара идеи.

Къамийчун интернациональнийчун ленински диалектика тӀагӀертта дӀадех шовинизма, къаман эгоизма ерригача а моллагӀча а формашта духьала, мичча бесса хаьда а дӀахьа, дӀанъаста гӀертара духьала къовсам лоаттабалга, дӀадех масс мехкарча пролетарий интернациональни вошалах, социалистически революци бахьанерча къовсамерча цар интернационально - классови хьаштех латта бокъонца бӀарччен бокъонца юкъарен дараш терхалдар. Къамий къгатн царна эшараша Ӏалаьмате нийсен де доаггӀача тайпарен терхалдар — из шоай лоӀаме халкъаш вӀашн кхотадара тӀаерраьча ленински интернациональни политика принцип, дӀахо йодача хана хӀаране ший дар, оригинальни дар, массанена вошащ-р интернациональни социализмана юкъехьоргдолча дерригача къамий бокъонаш, торонаш, способностеш цхьатарра хилара мукӀарло дар.

Леонид МИНАЕВ,
историгоски Ӏилмай доктор, профессор.
(АПН).

Вай доттагӀий болча

Барттайнача коллективе

Къулбаседа-ХӀирий АССР Пригородни районерча Камбилеевски химически завода ветеран я Харсиева Маьлъада Тамари.

— Со укх заводе болх беш йола 27 шу да. Цу юкъа дика я сона новкъостая деш я коллектива. Эгара хьалха со балха еача хана цо новкъостая даь децаре ер болх бе ховргдацар сона, — йоах Тамаре.

Со бригадир йола пхезагӀа шу да. ДӀахо йодача хана вхы а дикагӀа болх бергба оаха.

Иштта я цун самел: дагӀадаьнначох кхоачам ца беш, нердача лахкаленашкахьа гӀа боахаш. Цудухьа хургда из укх пятилетка яхаь шера план пхи шеран итт беттах кхоачашъяр Тамаре култалдеча ресфасовщикий бригадо. Заводе эгара хьалхарчарца рапорт деннад цо укх шера ях бетта план кхоачашъярах. Цхьабаькъда, коммунистически къахьегама ударник йола Харсиева Тамари, хьнар дола бригадир хинна Ӏац, из я заводе толашагӀа болча хьехамчий мугӀаре. Ший вахара, къахьегама йоккха опыт камаьрша дӀалу цо нагирхошта.

ХӀаьта, бокхача безамца боагӀа цига балха кагирхой. Иштта дийцар сона царех цхьанне — халкъа эшача товарий участка прессовщица, комсомолка Тамасханова.

— Айса итт класс ма яьккхинге укх заводе балха ера со. Укхазарча наха безаме тӀанийцар со. Бакъдар аьлча, хьалхарча хана хала дар. Дале а, наха гӀо а деш, Ӏомаелар со. ХӀанз болх дика дӀабода. КхоалагӀча разряда прессовщица я со.

Тха бригада комсомольско - кагирхой бригада я. Дукхача хьамех мах ба оца болх беш: хӀиррий, эрсий, гӀалгӀай, эрмалой, кхмберaш. Цхьан цӀен дезал санна барттболаш болх беш доахк тхо. Са нешаш ба хӀиррий мехкарий Алборова Люда, [redacted] Джульетта. Балха тӀа хинна ца Ӏеш, цхьана хул тхо балхара даьлча а.

Иштта цхьан предприяте къахьег, толамаш доах, вӀаьни гаргалонаш, доттагӀал тосс цига бакхалехьа вӀалла боааш а хинна боацача нагирхоша, хӀаьта царна юкъерча цу доттагӀлен хьалхаре овлаш хьахила долалу Харсиева Тамари санна болча хьехамчашка гӀолла. Керда балха баьхкача кагирхоита гу вахара йоккха опыт йолча, къахьегама ветеранаша мел сий дешн дезен леладу из доттагӀал.

Тамаре ший шоллагӀа дола цӀа лоархӀ шоай завод, коллектив — шоллагӀбола дезал. ХӀаьта, ший эргӀагӀа чӀоагӀа сий ду цун завода ерригача коллективо. Тамарена тийнна дуккха а сийлен грамоташ, маькера сонгӀаташ, ахчан премеш, кхайкаьд баркалаш. Цун нахха тӀа леп «социалистически яхье котъьнкар» яха Знакаш.

— Со цаӀ хинна Ӏац шоай хьаьналча къахьегамца тха завода сий лакха лоаттадер. Шерагара шерага на дегӀакхувлар. Уж дукха а ба. Цар хьнаро, ниэо толамга кхул завод. ХӀанз тха заводо шера арахеш 21 миллион сома продукци. Со укхаза балха енача хана арахецаш хиннача массехк иттазза дукхагӀа хул из, — йоккхий еш дувцар сона Тамаре.

Из бакъда. Цига дукха а ба, Тамари санна, толамга бода наькъ гойташ бола «маланаш». Царех ба «СССР-а сийдола химик» яха цӀи леъаю, йоккхагӀа йола лаборант Дикоева Фоза, «СССР-а химически промышленноста отличник» вола аппаратчик Гвозденский Михаил, мехка министерства химически промышленноста грамота енна Жиляков Николай, аппаратчица Лебединская Нина, слесарь Помогайло Игорь, слесарий бригадир Парсалашвили Владимир, машинист - аппаратчик Амонян Владимир, иштта кхыбераш. Цар дег тӀара къоабалъь хьаллацай цхьайттаалгӀча пятилеттка ханал хьалха кхоачашъе, аьнна Серго Орджоникидзе цӀерагӀча Балтийски завода кемашдерашка кхийкаьь инициатива. Цу инициатива жоп а душ пхе шера план ханал хьалха кхоачашъе лаьрхӀад. ДӀадахача шера вай мехка эгара хьалха цу заводе тоххам бе болабьаб автомобилия нерда доагор арахецара. Из да беншометанольни смесь. Цу смесаца тоххам беш цхьа бӀаь гаргга машина я хӀанз мехка. ХӀаьта, белгалдоаккхаргда аз, цу смесех цхьан тонно 150—200 килограмм дукха мах бола бензин кхоадайталга, е вешта аьлча, доагор юкъедоаладаро торо хулийтаргьа 15 процентага кхоачаш бензин кходе. Из хургдар да. ТӀанкха тахан? Тахан завода дукха йоккха йоацача шн бӀаь ах бӀаь сагах латтача цу коллективо къовсам лоаттабу цхьайтталагӀча пятилетка дикьалагӀча шера план толаме кхоачашъяра. Цу тӀехь цар дика ка а йоал. Пхе бетта йола план массе а технико-экономически хьокхамех тӀехкхоачашъяьй заводо. Планал совгӀа маьхала яьккхай 430 эзар сома продукци. Цу юкъа бах пайда миллион сом гаргга ба. Къахьегама овсарле лакхъьяьккхай 9,5 процент, е совкха цу ханаца нийсача 26 процент. ХӀаьта продукци ярта дӀабода мах цхьа процент лохбара тӀанийца декхар тӀехкхоачашдеш да, из лохъьяьккхай 1,1 процент. ТӀа-тӀа лакхлу арахецача продукце дикал. ХӀанз цига арахецача ерригача продукцех 50 процент совгӀа яр паччахьалкхен дикала Знак йолаш я.

Боккха болх бу заводе доаккхачун а кӀезигчун а кхом бара тӀехьа.

Уж толамаш доахаш болча тха химикашта социалистически яхьа итогех еннай КПСС Пригородни райкомо райисполкомо карара-карa тела ЦӀе байрак. Укх шера хьалхарча квартало завода коллективо яьккхай мехка химически промышленноста предприятешта юкъе кхоалагӀа моттиг. Цунна енай ахчан премий а ӀӀ-ча дагӀан диплом а.

Шн-шегӀа хьахилац уж толамаш. Завода ерригача бригадех 30 процент ераш коллективни подрядагӀа болх беш я. ТӀа-тӀа шерагӀа баржаш боагӀа коммунистически къахьегама тӀехьара болам. Укхаза болх беча 175 саго лелаю коммунистически къахьегама ударник яха сийдола цӀи.

Интернациональни кхетам балара деша терко ю яхьа итогаш еш, премеш луш, нах балха дӀа-хьа уттабеш. ХӀаьта заводе вӀашагӀъелий «интернациональни доттагӀалл» яьуб, болх беш я «ветераний совет» ДӀанхуь тайп-тайпара вӀашагӀкхетараш, еш ленцаш.

Ю. КУРСКИЕВ.

Доазол дехьара

НРВ. Болгаре социалистически революци хинна 40 шуи германски фашизм йохаь 40 шуи дезара сийна Коалодуе АЭС хьалъеча дакъа лоацараша—Венгре, ГДР, Польша, Советски Союза, Чехословаке болхлошен инженерашен Болгарерча шоай коллегашца цхьана кулгаш яьдаьд интернациональни социалистически яхьех долча договора. Хьалъь яьначул тӀехьагӀа Балканашка эгара ния болашагӀа хургъя город Козлодуера атомни электростанци.

СУРТА ТӀА: АЭС-е машинни зале.

БТА—ТАСС сурт.

СОВЕТЕШИ ДАТАШИ

35 шуи цхьа шуи

Машар бахьан лоаттабеча къовсама исторе чухьа я из юкъарадемократически болам дегӀаахара къаьстта лоархӀаме хинна событеш. Царех цаӀ я 35 шу хьалха цхьан ханна Прагеи Парижеи болх баь машара тӀехьарбарий Дерригдунен конгресс. Цо де лийрхӀараши хьалхашка уттадаь декхараши шоай актуальность йовза да тахан а. «Вай гулденадац укхаза машар ба тхона, яхаш, лехараш де. — йоахар хьалхарча Дерригдунен конгрессо тӀанийцача заявлене тӀа, — вай даьхкад тӀом хьовбе гӀертарашка машар бохабе йиш йоацаш хилар дӀахайта. Керда тӀом ца хилийтар, хӀанз деш латта деррига тӀемаш совцадар, бохаргбоаца машар оттабар иштта да де лерхӀараш».

Прагеи Парижеи дӀаболабенна дуккхача наькъа машара тӀехьара болам сихха шерлуш а низ болаш а боагӀар. Дагадохалаш, масала, наькха дегаша мел раьза хинна тӀанийпар деррига атомни герз дехкарах дола Стокгольмски кхайкарал. Барх бетта ерригача континенташ тӀарча дукха хӀама ца эшаш 500 миллион саго кулгаш яздир цунна кӀала. Иштта хьалаьцар наха 1975 шера керда Стокгольмски кхайкарал. Цу тӀа дӀадехар Дерригдунен Машар, Советосиндаь герз хьаделга соцадар, дунен халкъашта юкъера кхохнам лаьгӀбара процессах тӀехьашкахьа юхадерзалургдоаца хӀама дар.

Политически событеша хулуш йола влияни еш бола тӀема кхерама духьалара болам дуккхача мехкашта геттара чӀоагӀа общественни низ а хинна дӀаэттаб дӀадахача 35 шера. ТӀа-тӀа чӀоагӀагӀа, майрагӀа енаду цун оаз, тӀагӀертта чуювла парламентийи правительствайн заседанеш хулача залашка.

Дахача шера европейски континента географически центр йолча чехословацки столице хилар «Машари вахари бахьан, ядерни тӀема духьала» яхаш хинна Дерригдунен ассамблей. ТӀема духьаларча болама исторе эгара йоккхагӀа йола форум яр из. Цига дакъа лоацаш хиннача наькъа дукхалга диллача меттал, цар уйлай кӀоаргален шоралгеи диллача а. «Тхо да духь-духьача расех, къамех дола, философски хетараш, динеи политически уйлаш тайп-тайпара йола нах, дунен 132 мехка гражданаш. Тхо дахнийта да 1843 къаман организаце, профессиональни союзо, машара тӀехьарча болам, кхалнаьха, кагирхой, студенчески боламаша, политически партеша, кюаза объединенеша, 106 дунен халкъашта юкъерча правительственни йоацача организацеша», — иштта аьлар цар шоаех ассамблее тӀехьарча пленарни заседане тӀанийцача кхайкарал тӀа.

ХӀаьта уж берригаш вӀашагӀтехабар де лерхӀаш долча цхьан хӀамо: из да Лаьтта машар лоаттабар, сага нерттера бокъо — вахара бокъо хьаллацар. Шн эзар совгӀа делегата дакъа лаьцар пленарни заседанешка, цхьайтта диалоге, хьаштий группашка.

Ала йиш йолаш дац, дийцача дукхача дешаех дерригнея даькъе хетараш цхьатарра долаш бар ассамблее берригa доакъашхой аьнна. Цига хилар Ӏалаьмате цӀенхаштара къовсамаши дискуссеши, тайп-тайпара дола хетараш вӀашдухьала уттар. Цхьабаькъда, цу доллача хӀамо йиш хулийтар вӀаши дувцар дикагӀа кхетаде, де лерхӀараши декхараши кхетаде, тайп-тайпарча тӀема духьаларча организацешен боламашен машар бахьан лоаттабеча къовсама формаши методаши йовза.

Цу шерреча, демократичнича, бокъонца деррига дунен дискуссей итогаш хьагойт тӀеххьарча документа мугӀараша: «Машара тӀехьара массови болам из лоархӀаме низа ба, из я машар ца бохийтара гӀулакха... правительствай практически политикана воздействи юлургйолаш йолча лоархӀамеча факторех цаӀ. Тхо чӀоагтӀа тешаш да, кхыча проблемай даькъе тхона хетараш тайп-тайпара дале а, цхьанна хӀамо тхоаш вӀашагӀньоастаде йиш ца хиларах оаха массане а де лерхӀаш долчунга кхачара — машари вахари лорадара, ядерни тӀом ца хилийтара».

Машар бахьан лоаттабеча къовсаме цхьоагӀон барти хилар яхар фуд хьахьекхад, Дерригдунен ассамблея хиначул тӀехьагӀа дӀадахача шеро. ЦӀанкха а ца хиннача боараме кхоачаш дегӀальхай тӀема духьалара вицеш ерригача планета тӀа, къаьстта керда американски ядерни ракеташ Малхбузеи Европе дӀанийсъярца дувзаденна.

ДӀадахача шеро иштта бакъдир, империалистически реакци ший антигуманни планашта, тӀом кийчбара гӀулакха тӀеряла лаьрхӀа ца хилар. Цо декхарийла ду деррига машар безаш дола низаш шоай мугӀараш кхы а айхагӀа кхотаде. Дикза дергдоаца хӀама да кхохнам дӀахо ирлургбоацаш соцабар, чӀоагӀа машар Ӏалашбара тӀема кхерам лохбареи наькъаши торонаши лахар. Дунен тӀа латта хьал чоалхане дале а, тхо тийша да событеш хӀанз уххача тайпара дегӀаахар юхадероаде йиш йоацаш дола хӀама ца хилара. Цудухьа социалистически Чехословаки дага я социалистически доттагӀлен паччахьалкхений цар цхьана лелаю машара тӀехьара политика, эгара хьалха разрядка политика дӀахоахьара, машарн берригнеи юкъара кхерамзлен Ӏалашъяра тӀаерзаь йола Советски Союза лоархӀаме предложенеш чакхйоахача тӀайоагӀача хана а хьнаре даньа лаца.

Тха кредо дӀанкхайнайар Дерригдунен ассамблее, хьаийилач дийнахьа ше къамаьл деш КПЧ ЦК Генеральни секретара, ЧССР Президента Густов Гусана: «Вай дерригаш дах лоараш шерашка сага ший къахьегамга даьнача кулгашца болх бечен тоадечен, берригача наха ла маьнхи ираэи дала йиш йолаш йолча планета тӀа, — аьлар цо. — Из лорас еза цунна тӀалаттача из хӀалакъергйолча кхерамах. Вайна дег тӀара лов, хӀаьта цунга кхача гӀерташ а да, лаьттан буьга тӀа вай берашн берий бераши, тӀехьа тӀадоагӀа поахал машара хьалашна дахар».

Иозеф КРЕЙЧИ,
ЧССР машара Комитета председателан заместитель.
(Орбис—АПН).
Прага.

лаш а дир цу хана. ТӀанкха шераш дӀанхар, хӀаьта даьр хӀама хилаза. ХӀанз кхыметтел мемориал хьалъе лаьрхӀача моттиге хала гранитни кхера а мича бахаб ца хоаш, тӀац аьнна, байна дӀабаьннаб. Хьахозача хабарех, кердача микрорайоне (из хӀанз укх сахьате наькъата тӀа, проекташ тӀа мара йоацаш я) мемориал хьалъе лерхӀаш ба, йоах. Маца хургда из! Сийлахьа гӀулакх цу тайпара лелададо бокам бу. Дайда долх шераш, тӀема ветераний мугӀараш нийлалу. ХӀаьта моттигерча Ӏаьдалашта мах баь харговацаш доккха гӀулакх ма дулургдарий царга: боабаьча тӀемахой спискаш оттаяра а кийсъяра а. ХӀанз а дукха ба уж мичаб ца хоаш. Кхьметтел, гаргарча наха а хоаш хилац цкьаза цоай даьдай, - дай, боккхагӀбола вежарий мича дӀабехка боахк. ЦӀийбаьча гебагӀаца йоагаеш фанера чӀегилга тӀа цӀераш а ехкаш, тӀем тӀа боабаьрий доабат увча боарзаш тӀа вай Ӏойийхха табличкаш йӀаьха ха йоаккхаш ядаргйолаш мичай. Цудухьа вай декхар да-кх истори эргадоалача хана, адамлех керда зама йолалучу юкъе из хьадаьрий цӀераш мадла лоаттаяр. Советски нахах эгара дикагӀа бараш хиннаб уж. Даймехкара бехаш кхычарчул чӀоагӀагӀа хиннаб цар, боарам боацаш чӀоагӀа цунна мутӀаьа хиннаб уж. Цудухьа кхычарел хьалхагӀа хьиддаб уж тийшача балхаца тӀаьоагӀача, къизача моастагӀчоа духьала шоай дегӀамаш дӀахьалхашка а оттадаь Сийлахь - боккхача Октябра даьхе цунна кӀалхаръяьккхар духьа.

...Анатолий Шульгин. ТӀехьагӀа со а деша ваьгӀча, Н. К. Крупске цӀерагӀча Ленинградски паччахьалкхен политико - просветительни (хӀанз культура) института студент. Со са къамаьл а деш Анатолий воазаш хиннавац, из сона дага а доаца. ХӀаьта а, доттагӀашн из вувцаш хезаа сона, цо Даьдеха, Ленинградах дзаь стихаш, Шлиман Генрихах — дешанза ше Ӏомавиннача, сийлахь - боккхача Гомера «фаьлгех» тийша а тийша, бокъонца бакъ а долаш легендарни Троя хьа а лаха, хьаьлха хьалъяннхарца Ӏилман чу хӀанз оттадаьча археологах наькъ поэма йийшай аз.

Анатолий а вар фаьлгах бакъдар де кийча болча уйланхой тайпара вола саг. Тамашийна цӀенеа сийрдеи йола цун стихаш хестаьяр Тихонов Николая, са а дог тохадаьийтадар цар. Дийка волаш санна сона хьахаьна хьаттар Шульгин. Нийса гӀов доацаш, тӀабьено букъ болаш волча цо маст-маста байго цӀеаг техе мерий дукъ тӀара хьалтувсар, сендухьа дар а хац дама Ӏочуухаш хинна, сона Ӏоакъьнгаш йоахнаш дола бӀаргеншн.

Из дийна веса йиш йолаш дар: эгӀаз а бахе эвакуаора из военкоматера, медицински комиссешкара цу «бӀаьргӀа» болчо фронте вахийта со яхаш тӀагӀертта дехар деча хана. Цхьаьнахьара эккхавча, воккхазахьа хьедар из. Юххера а, ше яхар дир: бловада халача дешошка, Ленинград лораеш хиннараш къаьстта чӀоагӀа нах эшаш болча хала халкъа ополченена юкъе дӀачуазвир Шульгин. Эгара тӀехьагӀа бӀаргавйнаа из ополченцашта юкъе хала гӀа боахаш водаш. Кхыча бӀухой - доброволеций а мо мара гера доацаш хинна из. Из цхьанахьара ше ца лехача доацаш дар. Цунна меттел цун бе йоалдар дукха везача поэта ёткхай томик, воддаше а тӀехъехар цу тӀа, оагӀош хьекхар. Йоаш йолча йоӀах бӀаргнайтта, ираз доаш саг санна велакъегар. Ӏадика юкъаш кулг летадир цунга. Дьй лаьтта лораделга шийна тӀадилларих доккхал деш вар из. Анатолий нверацар тӀема гӀулакхах ше дина кхеташ вацар, аьнна, «цӀенача нордикий» — маьрша даха халкъаш доахарцен лоалла уттадарцен баькача цу тӀемахой - гӀаьрахой мехаца хьалхебача профессиональни маьршца лета водар аьнна. «Нерача гӀалий» тӀехьеий—фашистски къотӀай аьшка мугӀарий наькъ тӀа дӀаэттар боча дог долаш, ах бӀаргаш дайна вола эӀамига саг. Цига ве а вийра.

Чухьа са доацаш майра хилар да из?! ДаӀ ДаӀ! Из хиннасцаре хургвацар с Матросов а, е Космодемьянская Зоя а, е къона коммунист нохчо, 920 гитлеровец вийна, човнаш хинна. Сталинграда пенашта юхе ше леш латташ дагадаьллар алхха ший пулемет тӀагӀерта моастагӀий къа ца хезаш Ӏобехкаргболчарех хьаига лургьар - хьогӀ, аьнна, хеташ мара кхы йоккхо йоацаш хинна Нурадилов Ханпаша а.

Уж байнаб геттара кхоьна болаш, дуккхачар тӀъо шу а дайна хиннадац. Цхьабаькъда, цар турпалча гӀулакхаша лирача моастагӀчунца са деша лата гӀоеттадаьд, советски нах меттал, доалий оттадаь хиннача Европа мехкий халкъаш а.

Дагаух кхоалагӀа, эгара халагӀа йола чоа сона хулаш баь тӀехьара тӀом. Цо бокъонца йохайир са вахара тӀаваш.

...1943 шера сентябрь. «Сийна чӀоагӀое». Къарлора фашисташ — йохалургьяш, яхаш. Из ба а бар низ бола. кӀоаргга эшелонированни оборонительни гӀирс. Цхьабаьккъ, советски артиллере, аннаце хьазна хӀама ца дуташ, пирх аьнна, бохабеш дӀабакийтар из. Сатоссаш йолаелар артподготовка. Со посте латтар. Тамашийна чӀоагӀа сатийна, саьккъухаш яр фронта ерригача линие тӀа. Боарам боацаш чӀоагӀа саьъулаш, дика дар долла хӀама. Алхха оалхазараш дар цу сатемо вӀаштадихьача санна юкъюкъе гӀийло цӀувзаш тха часть лаьттача хьун юкъерча гаьнаш тӀа дегӀаш. Цул тӀехьагӀа цхьанахьа гаьнна молоткица санна, теташ де йолаелар «Катюша». ТӀанкха цу сахьате сатем боабир ювла йолваннача эзараш йолча йоккхийча топаш. ТӀехь-тӀехьа низ болашагӀа дувла даьлар герзаш. Ювлача йоккхийча топийн лелхача пхорчийн теташта юкъе хьахозаш кхы хӀама дацар. Иштта лаьттар цхьан сальтай ах сахьетах — шин сахьета. ТӀаккха моастагӀа волча оагӀорахьа, юкхьаш санна тета делла, дӀахьийдар кадайча «истребительш» лораеш йола бомбардировщикий эшелонаш. Лаьтта эгадеш лелха яьлар бомбаш.

Сай метте баьхкараш пхкт дӀа а хилла, гуэна юкъе тӀаваьлар со, цигара ше ма ярра бӀаргагора шера аре. Фашистий полицеш тӀа цхьатарра кӀур латтар. ТӀаккха айбенна бар из, хьалбаьлла малх а къайлабаьккха. Бос байна фуъ белий санна хетар из цуьна тикъе гӀолла дӀаьйлача.

Еррига аре дӀалаьцца, цхьан миньагера кокх миӀннге кхоачаш, наступленя ерашта хьалха йолхар вай низ бола танкаш, иштта мара царна тӀехьа ца а кхелуш, йоргагӀа йодар пехота, тӀаккха меттахьа няннкар артиллери, юххера а — цкъарчоа сих ца луш — йолхар обозаш. Царна юкъе кӀур тувсаш яр наькъа кухнеш — болххаше а салташта кхача кийчбора повараша. Цу деррига хӀамашка хьежача холора къаьстта низ, наступлени еш бола советски бӀу хӀанз цхьанлега а цхьана хӀаманга а юхасоалургбоацаш хилара бола чӀоагӀа тешам. Цу хана тхо тӀом бе Ӏомаденнадар: опыт яр тха Москвана юхе тӀом баь, Сталинграде моастагӀа хӀадараь, хӀаьта Курски дуге эшарех гӀаьнетта на кийчнадаар моастагӀчун.

ХӀанз тха фронтага кхачар эргӀа. Сайна хьалхашна хьаделладеннача, теркан тӀаозаш долча суртага хьежаш латташ уйла йора аз «Ер я-ях из Русь! Юха а, дӀахийча ханашка а санна, ерригна а гӀеттай моастагӀчоа духьала!..»

Цу буссе а моастагӀчун тыле чукхессар 56-ча Эскара разведчикски 75-ча къаьсттача противотанкови истребительни батальона бронебойщикех вӀашагӀтеха, майора С. И. Перникова командагӀа йола тха оперативно-разведывательни отряд — берригаш а 480 бӀухо. Тхога яр тамашта етта 60 топ, 300 автомат, 18 кара лелаю шиъ станковни пулемет, батальонни миномет, гранаташ, хӀаьта иштта рации а. Оаха меттахьа етташ хӀалаквора тӀехьашка водаш латта моастагӀа, къаьстта а Новороссийскера Темрюке бодача наькъ тӀа. МоастагӀчоа дӀахайта дезаш дар, советски эскар даим ший фоартан тӀа дагӀилга. Лаккхача лоамех тӀех а ювлаш, дистача хьун юкъе гӀолла чакх а ювлаш, моастагӀчоа вӀалле дага а доацача метте, цкъа, укхаза а тӀаккха кхычахьа а, гучаделлахьар отряд. Ший герза низаца Ӏалаьмате доккхий зенаш дора цо фашисташта — нах боабеш а техника хӀалакъеш а, сов чӀоагӀа оаха униарбаьхха, шоаш миштта ду а ца хоаш, шоашта хьалхашкахьара нийсъ лелхийтар цар. Иштта даьхача кӀоагашка чу ца кхета гӀерташ наькъа юхара а ювлаш, шоаш из йолхха хьун гаьнашта тӀа а еттлуш, лелхар машинаш.

Цхьабакъда, гӀаьметта венача моастагӀчо дорха контратака йолайир. БӀаьха лаьтта боне а (цхьан-шин сахьата), цхьабаькъда, Ӏалаьмате лира тӀом дӀаболабелар. Тхоцара а боабанзар цига нӀезига бӀухой. Нах ца боабайтар духьа сихха тӀехьашкахьа кӀоаргга хьунагӀа, лоамашкахьа яхар отряд. Массехк кӀира дахьнача хана отрядаца хиннача 480 сагах цхьа тиъаьх сог мара висанзар. Боаза хала долаш бар бӀухой. ХьунагӀа тӀамел дукха бараеьаш эттадаьдар цар, хала наьгъаш дарах, цӀанкха а биззалла наб ца ярах чӀоагӀа гӀелденнабар, кӀаьдбенна Ӏолегар.

Тхона дагадоаллар кӀезигдукха мунъагӀа сналоӀилга. Отрядах нерда бӀухой хьатоха, тӀема кхоачам Ӏалашбе безар. Оаха даим рацега гӀолла тхоай гӀулакхийн моастагӀчун моттиген хьаьнъехьа хоам а беш дилла а бувзам лоаттабеш хиннача эскара командоване муньа безар отрида, моастагӀчун тылера аре а яьна, наступлени еш додача советски эскарах дӀакхета.

Саперaш кхы тха бисабелар. Минаш йоахнача моттигашка гӀолла, хӀаьта Тамань дукха хӀама ца эшаш ерригa а иштта моттиг ма яра, тхона наькъ маьрш а беш, хьалха бахна лелаш хинна уж эгара хьалхарчарца лийгар моастагӀчун тарах. Передовойх чакхдоалаш лоралора ухо. Воадонна кегье ниятхьа моахкха лесташ хиларах байзача нейтральни зонерча наькъ тӀа даьлар тхо. КолонагӀа дӀа а етта, гӀоарал дайна терка а теркаш, доалделар тхо наступлени еш долча тхоай эскара хьалхара доакъош долчахьа. Сакъувашш яьккха ха мельелар, цхьан боарамагӀа гӀа боахаш, терка а теркаш, долхача хана тхоцарча цхьобараша болххаше а наб йора. Тар кхийтар сона а...

(Йистедоаллар хургда).

КПСС июньски (1983 ш.) Пленума решенеш кхоачашъеш

ГІО ДЕШ

КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенешта пропаганда яра гІулакх тІатеІIа дІадоладаьд Малгобекски районин ЦБС (централизованни библиотечни система) библиотекашна, библиотечни балха тайп-тайпарча формехи методехи пайда эцаш. Чакхйоах уж решенеш кхоачашъяра тІеерзаль мероприятеш. Идеологически учрежденеш хиларах тарра, библиотекай лоархІам боккхагІа хинна хилара тешал деш да деша дІатела общественно - политически книжкаш тІехь-тІехьа кхагІа хулаш хилар. Уж хІана 110970 экземпляр да (вешта аьлча, деррига дІателарех 30 процент). Иштта дукхагІа хиннад дІатела кху книжкаш а уж дешараш а.

Пленума решенеш дІайоаьийтача юкъе библиотекаша лакъа лацар, эггара хьалха, къахьегама дисциплина чІоагІъяра, пленаш кхоачашъяра хьалхара пхьахьегамхой бехктоккам лакхбара, производствана интенсификаци яра декхараш кхоачащдеча къахьегама коллективана новкъостал де лаьрхІа да. Цудухьа тха ЦБС-а библиотекаша чІоагІа уйла тІайохийт производственни гІулакхашта новкъостала долча книжкашта пропаганда яра. Цу гІулакха дикагІа хиларах балгаьахьа йоагІа филиалаш: № 1 йола филиал (заведующи Р. Н. Мачулина), Йоккхача Ачалкхера (М. М. Бязиева), Долакоара (Э. Х. Бельтоева). ХІаьта ерригача библиотекаща выставкаш уттаяьй: «Ший хаиахьей динеи чакхйоаккхаргья вай техника ремонт», «Хьалкхель ерригa хІамаш чу а ицаргья, лоре еш лела а ергья», «Саг къахьегамца ва сий долаш», «Наха кхетам балара гІулакха доккха лакъа кхоач къахьегама коллективага». Литература обзореш, беседаш ю. Библиотекараша хьинаре дакъа лоац цІе уголокаш кийчъеча, юрта боахама къахьегамхой болча ух. Библиотекаша халкъа боахама специалисташта информацеш а тел. Групповой информаци кхоач — 20 абонентага, индивидуальни — 300 гаргтача абонентага.

Парте уйла чІоагІагІа тІайохийтача идеологически балха факторашта юкъе лоархІаме моттиг дІалоел дунен халкъашта юкъерча арене хулача процессаша. Тахан ухх тІехьарча хана цІакхта а ца беннача тайпара чІоагІа ирбенкаб, белгалдоакх КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума сопам тІа, шин обществени системана, бе-беча шин мировоззрена юкъера идеологически къовсам. Цу хьалашке цІакхта а ца хиннача тайпара боккха хул идеологически балха лоархІам. Малгобекски ЦБС библиотекаша къаьстта уйла тІайохийт Коммунистически партен Советски пачхьалкхеи чурчеи арахьарчеи политикана, парте XXVI съезда, цул тІехьагІа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенешта, советски вахаре хьисапах доача книжкашта пропаганда яра. Книжкаш дешарий тайп-тайпарча группашта лаьрхІа а мероприятеш чакхйоах.

Масала, ЦБС гІулакхаш деча отдело пропагандистий группана лаьрхІа чакхдаькхар пропагандиста ди — «Керда тайпа саг хьалкхевар — КПСС программи лорхІар». Йоккхача Ачалкхерча филиале цу группана лаьрхІа читательски конференци яьй: «Советий Моахк — машара байрах лелвер». Цу гІулакха шерра пайда ийпар книжни фондах санна, иштта газетно-журнальни материалех а. № 1 йолча городской филиале хоза чакхъяьлар «КПСС — халкъашта юкъерча машаран доттагІалла тІехьара къовсамхо» яхе читательски конференци.

Книжкаш дешарашта лаьрхІа библиотекашка кийч а еш выставкаш уттаяьй.

Система филиалашна пукха болх бу хьатІакхувча ноахала тІема-патриотически кхетам балара. Къаьстта хьинарегІа бу из болх фашистски Германи эша а советски халкъо Котало лькха 40 шу дизара кийчо еш хиларца дувзаденна.

Валха тІа оаха Іоаяь опыт дика а лаьрхІа, хІанз тха системах хьатІакхувча ноахала тІема-патриотически интернациональни кхетам болара дакъе хьалха латтача опыта школа хиннай.

Цул совгІа, чакхйоахаш мероприятеш я идейно-кхетама балха деррига лоста-машка: правови, атеистически, нравственни, эстетически.

М. ДЗЕИТОВ,
МагІалбика района централизованни библиотечни система директор.

Дукхача наха йовзаш я «Чечингрембыттехника» объединенена чуйоагІа Гадиев Дауд верте латта № 1 йола центральни ювелирни мастерской, Ухказа боагІаш бола клиенташ дукхагІча дабье кхалнах ба, хІана аьлча, мастерской доию пхьарашна тоадераш тайп-тайпара кхалнаьха доию гІозараш, браслеташ, гІалкхаш, кхыйола доиои дотон хІамаш йоландаь. Атта боапаш йоккха говзал эшаш болх ба ухказарча пхьарий бар, цул совгІа, деррига а де леза цар шоай клиенташ раьза хилийтара. Шоай декхарех дика лоархІабу ухказа къахьегаш бола йоккха опыт йола мастераш, производства ветеранаш Усаев Сабти, Гадин-Алиханов Асадула, Гадиев Дауд, кхыбараш. Дукхача шерашна шоаш Іоаяь говзал дос раьза а долаш дІахьех цар ухказа болх беча кагирхошта Алмазов Казбека, Алиев Алика, Курганский Сергейна, кхычарна. Йоккха яц мастерской коллектив, бакъда, барттайна, вІаши нйна, новкъостал дара даим а кийча болаш уж хиларо гІо ду мастерской пхьарашта шоай декхараш массаза а тІехдоавчашде, шоаш хьа мел дер тІехдина ле. Иштта дика къахьегаро торо хилийтай коллективa ах шера плана ханал дІа ди хьалха кхоачашье а де дезаш хиначул совгІа яар сома маьха наха гІулакхаш де а.

Шоайла доаттача социа[illegible] латташ, тІехдика къахьегаш, кахага даим беркал оалийташ хьабоагІача пхьарашта тІехдоавчашъю шоай сменни заданеш.

СУРТА ТІА: хьалхарча плане Алмазов Казбек (аьттехьарвар) дагавувчаш ва пий хьехамчапа Гадин-Алихановг Асадуллайца.

Р. АУШЕВА сурт.

Чахкиев СаІид

Маькх— шедолчун корта ба

(ЮОЛНОК)

Цхьа къонак ва сона вовзаш.
Вовзаш из тхо юрта ва.
Оал цо лаьрхІа, наха хозаш:
«Маьхх шедолчун корта
ба».

[illegible] вац оахаш, дІаоеш,
оардаш, —
Доакхаш, эцаш шортта да.
Ваь-ваьча дувц цехаддаш:
«Маьхх шедолчун корта
ба».

Бакъда, шо цо, эхь ца
хеташ, —
Сона, наха бІаргагу, —
ГІалгаза цІенду.
маьхх а хьеккаш,
МІара маькхаца цІенбу.

«Яьат лархІа, —
да хьалхоаш, —
Болх беш доакх из
дийнахь, буса.
Ше маьхх чуккуь гелаш
дувзаш,
Водраш юзаш арахуьс.

Дезало дІавц дІадоннар:
ЙоІа маьхх шоай варе тел.
ВоІ а, зІор, бургац санна,
Маьхза чІегилг зоккаш лел.

«Яьат — корта!
Фуд цун маьхаІ» —
Дукха дувцаш кІордаенр.
Пайда бай ямьхл — корта
акар,
Ше из хилча доккха вир.

САЛОІАЧА ДЕНОШКА

7 ИЮЛЬ

С. М. Кирова цІерагІа культурин салаІарен парк. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. «Тоале, хозле, са республикаІ» яха радиоконцерт. 13.00. Массови ловзараш, викторинаш. 16.00. «Махи прибыли — общественни рузкъа дебадара керттера фактораш» яха лекци. 20.00. Гойтаргда мультипликационни фильмаш.

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 8.00. «Унахцlено» яхача группа заняти. 10.00. Болх беш я аттракционаш ловзоргий автоматаш. 15.00. «Ма паргІата ба хьо, са хьамсара моахк» яха радиоконцерт. 19.30. А. Н. Островски цІерагІча Уральски драматически театра гастролаш. 19.30. Болх беш я «ВІашагІнхетар» яха дискоклуб.

8 ИЮЛЬ

С. М. Кирова цІерагІа культурин салаІарен парк. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. «Беза хьо сона, са хьамсара моахкІ» яха радиоконцерт. 13.00. Ловзоргаш [illegible]. 15.00. «ХІана а тІехьа вайна юкъе яхаш йолча цхьанна йолча предрассудкех» яха лекци. 20.00. Гойтаргда мультипликационни фильмаш.

В. И. Ленина цІерагІа культура Дворец. 8.00. Болх беш я «Унахцlено» яха группа. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 11.00. Болх беш я «ФальгийИ приключенейн дунен тІа» яха киноклуб. 17.00. Болх беш я «Унахцlено» яха радиолектора. 19.30. А. Н. Островские цІерагІча Уральски драматически театра гастролаш. С. Ласкина «Акселераты» яха комеди. 19.00. Болх беш я «ВІашагІнхетар» яха дискоклуб. 20.30. Документальни фильмаш хургда гойташ.

«Красный молот» завода культура цІа. 12.00. Болх беш да «Космонавт» яха берий кинотеатр. 13.30. «Йоазий хьона хьай город» яха викторина.

ФЕ ХИЛА

Ухкал хьалхагІа арабаьнача хоама тІа вай дийцар берашца дувзаденна къахьашка хулача хатарех, машинаш лелача наькъ тІа дувлача берашка бохкагІбараш дІа ца хьожаш хиларах. ХІаьта а хІана цІаьхха дувцанза далац царех, хІана аьлча, дІадахача кІирагІа массехк йоккха аварийн хиннай наькъашка берашна юкъе а долаш.

Наьсарен районе Ростов—Баку наькъа 705 километре дийнахьа Эназкъонгий-Юртарча «Жигули» яхача автомашина водителa Н. Х. Мужухоева машин тІатехай шин гІашлочоа — кхалсагаш берен. ТІаккха хІана ийсденна дола из? Из хатар хиннад, эггара хьалха, 7 шу дахьнача нІаьнка — М. Богатырева гаргарча сага бехкагІа. Автобуса чура ше Іоваьлча, цо юха ца сопаварах, ГІазе-Коа яха М. М. Бисаева дІаэтта латтача оагІорахьа наькъал дехьакха веннав кІаьнк. Из машина кІала ца вахийта ення кхалсаг цунна тІаккхетташе а оагІара хьалйоагІача легковой машина кІалъхай из ше а. ХІаьта лерашта мегадац уж ца болийташ кІалкарбаха.

Из хатар хилара бехке ва иштта водитель Н. Х. Мужухоев а. Сеца латтача автобуса лала гІолла ше тІехвоалаш из декхарийла вар машин лаьгІье а автобуса чура Іобувла пассажираш шийна наькъ тІа нийслой-лацийхьажа а. ТІаккха из цо даьдац.

Надтеречни района «Надтеречный» яхача совхоза МТФ территоре тІа хиннад хатар: транспорт доаттае йоагІача дІаоттаь ца доаттаяра совхоза кулгалхой дукха сагота боаццнга а хоаш, № 1 йолча юкъерча школа 9-гІча классера дешархо С. В. Базанов трактора тІа а хайна вахав. ТІаккха, мухалегІа из чуводаш латташ, трактор тІаІалтІа а яьна, школьника лергвола чоу хиннай.

Шалла района ЗІамигача АтагІа грузовика чархашта кІала нийсвеннав 3 шу мара далалза вола И. Музаев. Бахьан—боккхагІчар бІарг ца локкхаш рата кІаьнк, сага ца а ховш, ведда наькъ тІа вахав.

Город Назрановcha № 2 йолча юкъерча школа 2-гІча классе деша вагІа кІаьнк М. Цуров Наьсар-Керте велосипед хехкаш лелаш дІаэтта латтача автомашина тІехьашкара цІаьхха хьаралийкхав, тІаккха цу юхе гІолла тІехйоалаш йолча грузовика кІалхахав. Цига лозавапах кху санхетам чу ца воагІаш веннав кІаьнк.

Уж тайпа хатараш хинна моттигаш кхы а яеща йиш яр, цхьабакъда, йийцаяр аьнна тІаккхета хІана дац. Цу гІулакха оарцагІбовла бе боккхагІбараш, ГАИ яьнна а ца Іеш.

ДІадахача кІирагІа (25 майнера денне 5 июле кхачаллца) 17 авариеш яьй НГІАССР мохкъахьа, 3 саг ве а кулна, 19 сага чоьнаш а ея.

НГІАССР МВД ГАИ.

Республика экранаш тІа

Тахан узбекски киноискусствага хьожаш ала йиш я: из Іалальмате дика дегІаденал. ХІанз мехка дикагІчарех цаІ да из. Цун лард еллар 1925 шера, Ташкенте хьайийллача «Малхбоален седкъа» яхача кинофабрико. Экрана тІа социалистически реализм чІоагІъеш, кІоарга идейность, лакха художественность бахьан къовсам лоатабеш, хало а чоалхане а никъ бар узбекски кинематографа хьабенар.

Из никъ — Сийлахь-боккха Октябрь хиначул тІехьагІа мел хинача тамашийнача хувцамий теш.

1934 шера узбекски киноискусствана гІо де вохийт А. Г. Усольцев. Узбекски коллегашца цхьана цо оттаду «Дув» — эггара хьалхара узбекий звуковой фильм. Цу картина эггара дикагІдар — бакъдар цо кІоарга доашхаш бокъонца дола хьакъал гучадоаккхаш хилар. Исторически процесса чоалхане маІан, шийгара даьна гІалат кхета а дь, кулаккий бІаьнара, ше дийна мел ва моастагІчунца ира къовсам лоаттабе аьшна дув биаь, дІаводача батрака Азима кхеле гІолла гучадоаккх цо.

Сийлахь-боккха Даймехка тІом латтача шерашка Узбекистане эвакуаце дІайига болх беш хуа мехка кхыйола киностудеш. Цига болх беш хилар дикагІа бола мехка кино а театра а мастераш. Царна юкъе бар кинорежиссераш — М. Ромм, Л. Луков, Г. Козинцев, Я. Протазанов, Л. Трауберг, А. Зархи. Цу гІулакхо кхы а чІоагІагІа айбир Ташкентерча киностуде болх. Цига арадаьлар моастагІчунца лира къовсам лоаттабе тІахьехаш эгІазлонах хьалдизе дола М. Ромма «№ 217 йола саг», Л. Лукова «Ши салте», «Александр Пархоменко», К. Ярматова «Наб йоаца никъ», кхыдараш.

Цу хана Узбекистане Іалальмате беркате болх бар фольклора тІа. Цу творчески доттагІлене хьакхеллар «Ходжа Насреддин Вукаре», «ТахІири Зухрае», «Цагена лелалаьраш» яха талантлини киноленташ.

ТІом чакхбаьннчул тІехьагІа узбекски кинока керттера тема хинна цІаьттар вахарочун вахарах лаьца дувцаш дола кинокартинаш. Царна юкъе дикагІчарех ва «Фергана йоІ» яха Н. Ганиева фильм. Цу хана Ганиева творчески соратника Ярматов Камила даькхар «Алишер Навои» яха историко-биографически лента. «Вайн батраки» фильм даькхар ВГИК чакхъяьккхача режиссера Л. Файзиева. Узбекски кинематографе эггара хьалха сийлахь-воккхача баьчча В. И. Ленина сурт-сибат кхеллар кинорежиссер Л. Файзиев вар.

Ухх тІехьарча хана узбекски кинематографе керттера дакъа лоац историко-революционни картинаша. Цар дика гучабоаккх советски Іаьдал Іодуллаш а из чІоагІдеш а узбекски халкъо хьабена турпала никъ. Царех да «Эмират йохар», «Къонгаш дІахо болх», «Азе тІа йоачан дуІа», «Хамза», кхыдараш.

Туркестане советски Іаьдал Іодуллаш а чІоагІдеш а йола тема йоашхаш да «Пароль — «Отель «Регина»» яха керда фильм а. ВЧК къаьстта лоархІамеча отделе къонача чекиста Хусанбеков Расула тІадулл кхераме а Іалальмате чІоагІа бехктокхаме а дола гІулакх: пачхьалхе инарала, английски разведка агента Красовскес вІашагІъеллачв подпольни тІема организацена дегІалгІолга а цу организацена чуболхача наькха списокаш лочкъяр а. Иштта мара бохабе йиш яц контрреволюционераша белла бІа.

Фильма ларде дикар боккъонца хинна хІама да. Цудухьа фильм чакхдоалаш экрана тІа гучадоал «Хаякул Хусанбеков. Турчека член, веннав 1956 шера; Роменко Игнат — Туркестански республика комиссар, контрреволюционераша вийнав 1919 шера; Дост Устабаев Узбекски ССР юстице комиссар, веннав 1964 шера» яха дешаш.

Советски Іаьдал бахьан моастагІашца лира къовсам лоаттабьча цу цаьха сий дола цІераш вай мехка историна юкъелха я. Цар цІераш лелаю хІанзарча Ташкента улицашна. Уж нах хинне Пароль — «Отель «Регина»» яхача кинолента турпалий — Хусанбеков Расула, Турчека начальника Проценко, цун помощника Уразбаева прототипаш.

Хусанбеков Расула роль ловзаю Раджабов Мурада. Цун партнераш болаш къахьегаш ба артисташ Кулагин Леонид, Павлов Виктор, Корношко Светлана, Шакирова Тамара, Гусев Юрий, кхыбараш.

В. КОВАЛЕВА.

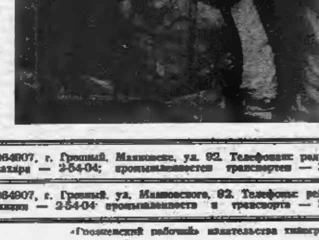

Болхлой «пхьоале»

ДИКАЧА НАХАХ

№ 9 йолча Грозненски юкъерча профессионально-технически училища директора Пицхелаури Михаил Александровича шоай производственни говзал хьехаш бола мастераш буьцаш эггара хьалха цІи яьккхар Эльмурзаев Салмана. Из цо дика вувцаш, цун йоккхача опытах дувцаш, сона хийтар, ха яха саг хила веза-кх из, аьна.

Михаил Александровича вовзийтар вІавсат вар. Деррига а ялх шу мара дац Салмана цу училище мастер волаш болх бу. Из я цун ерригa къахьегама стаж а. Бакъда, цу ялх шу кхийнад Йоккхийча производственни говзалга кхача, из ше хьехачарна, цар из эггара а дикагІа кхетаргйолча тайпара дІайовзийта.

Ше санна бола юрта боахаме гІишлош хьалъю мастераш хургболаш кагий нах Іомабеш ва Салман. Цун [illegible] училище дикагІа лоархІарех я.

Ше мастералла болх бе волавенначa хана деза, хІана йиъллагІа группа арахац Салмана. Цо Іомабаь болхлой республике а мехка кхыча моттигашка а болх беш ба. Иштта, масала, цо хьийха Насирханов Кюри СМУ-5 каменщик волаш къахьегаш ва. Ухказа белгалдаккха доагІа, Салмана Іомабеча группера кагийча наха цхьан хана мастера а каменщика а специальность карaерзеш хилар. Лаврелев Виктор Москве гІишлош еча болх беш ва. Из хилар Москве Олимпийски юрт хьалъеча дакъа лоацаш. ХІаьта Салмана ученик хинна Арапханов Мухьадин гІишлош яра говзал дІахо Іомаеш институте деша вагІа.

Из деррига а вай дувц, Салмая гІишлош яра балха говзал кагийча наха езаяллийта хоаш хилар белгалдаккхар духьа. ХІаьта цунна шийна иштта езаеннай-теш из говзал?

Салмана йоах, вІалла дага а доацаш езаелар. Итт класс яьккхачул тІехьагІа Советски Эскаре гІулакх деш хиннав из. ТІехьагІа вузе деша ваха хьежавар. Чакх ца волаш висар. ТІаккха хІана ше мастер волча училище деша а вэтта. из чакхъяьккхар. Производственни балхах геттара дика кхеташ хиларех, училища администраце мастералла оттаваьа Салман.

Бакъда, ше Іомадаьчох кхоачам бац Іийнавац из. Болх беш ха дукхагІа дІа ме йода, цунна гучадоалар теоретически образовани лакхъе езалта. Из деша вода Ростове индустриально-педагогически техникуме. Болх а беш дешаш хул из. ХІанз чакхъяьккха йоалаш латт техникум.

Бакъда, кхы дІахо а деша лерхІаш ва Салман.

— ГІишлош яра говзал цхьан моттиге диттац, — йоах цо. — МоллагІа кхыяр санна, из а дегІаЙоагІа, нерда практически а теоретически а хІамаш гучадувларца. Уж довза деза бокъонца вола гІишлонхо хила безам болчоа.

Салман хьалхийнав къахьегара тІера болча дезале. Да Хьамид а нана Аза а масле хана хьанала къахьегаш хьабаьхка нах ба. Пенсе баха боллаше а болх беш ба уж. Иштта къахьегаш дешаш ба цун ремарийн йоарийн.

— Ухх шера са группера 25 саг дийша воал, — йоах Салмана. — Кхаь шера дийшад цар училище. Къаьстта дика Іомабенна мастераш хургба Мусакадиев Махьмудах, Бурсаков Ахьмадах, Вельхиев Іумарах, Булгучев Ахьмадах, Тимурзиев Микаьилах.

Юкъерча дешарен профессиональни школа реформас тхоне, училища преподавателаштеи мастераштеи хьалхашка хІала керда, бехктокхаме декхараш оттаду. Дешархошта кІоаргта эшаеш яла, чІоагІа коммунистически уйла-нигат долаш, къахьегам дукха безаш, нравственни цІена, вай социалистически Даьхе дукха езаш а из лорае кийча хургболаш а кхетам бала беза, йоах Салмана.

Ю. ЧАХКИЕВ.

ГЛАВМОССТРОЯ — 30 ШУ

Карарча шера ший 30 шу дизар дааду СССР эггара йоккхагІъярех йолча гІишлош еча организаце — Главмосстрой. Москвески гІишлошоа даьхача толамех дувц Главмосстрой начальника Суханкий Валере:

— 30 шера 108 миллион квадратни метр наха чубаха цІенош хьалдаьд Главмосстрой специалисташа. Кхыча дешцаща аьлча, хІара шин шу массаза доал кхоеч москвичашка революция хиладехьа города хиначa ерригача нах чубахача фондал дукхагІа йола наха чубаха моттигаш. ХІара дешна Главмосстроя 210 керда квартира хьалъю.

Толаме хьалъю граждански гІишлош а. ТІехьарча 30 шера хьалъяьй 900 гаргга керда школа. 1500 деша даха ха йоацача берий учреждения, бешка совгІа-ешашагІа йоалаш больницаши поликлиникаша.

Столице я оаха, Главмосстроя балхахоша, къаьстта доккхал а деш хьовеш йола объекташ. Уж да Кремла территоре тІара съездий Дворец, ВІаши Экономически гІо дара Совета штаб-квартир а, Останкинера телевиденини комплекс, ерригсоюзни онкологически кардиологически центраш, дукха кхыраш. Тха биографе цІаьхха а йицлургйоаца белгало я 1980 шера Москве хьалъяь Олимпийски ловзарий объекташ.

Долчча бесса аьлча, Главмосстрой Москве яь Іац гІишлош. Тха специалисташа боах баьй Волжски автозавод хьалъеш лаьттача Тольятте, КамАЗ яха грузови автомобилаш арахецача городе Брежневе.

Тха специалисташ къахьегаш ба дозол дехьа а. Масала, Монгольски Халкъа Республике оаха гІо а деш хьалдаьд миллион совгІа квадратни метр наха чубаха цІенош, 13 школа, 20 деша даха ха йоацача берий учреждения, ший торгови центр, Монгольски профсоюзий Дворец, бракосочетание Дворец, телецентр, кху массехк общественни, промышленни, юртбоахама здани.

Цхьабакъда, оаха доккхал деш дола керттердар да тха нах. Царех цаІ ва тахан шерра мехка дІаярийна латтача бригадин подряда метода инициатор Социалистически Къахьегама Турпал Злобин Николай. Тха коллективе къахьегаш ва 32 Социалистически Къахьегама Турпал, шин Ленински преме лауреат, кийтта СССР, РСФСР Пачхьалхен премей лауреат. Пхи эзар совгІа ва тха Советски Союза орденаши медалаши еий саг.

Тха гІишлонхой безам а болаш къахьегаш хилар хьагойт ухх фикто: хІара шера лу Главмосстрое бархІ эзар совгІа рационализаторски предложени, уж юкъеяхьаро еша эффект 10 миллион сомал тІех я. БорхІ эзар гаргга саг ва цу творчестве дакъа лоацаш, хІаьта царех дукхагІа бараш кагирхой а ба. Дукха ба тха коллективе кагирхой, хІаьта цо йоах Главмосстрой кхоане дика хиларах.

Лидия КАЛИНИНА.
(АПН).

СПОРТ

«ТІОАРСКА БУРГАЦА» ЯХЬАШ

Чакхъяьлнай «ТІоарска бургац» яхача клуба приз яккхара кхо ха йолча берий группашта юкъе хьалхара моттигаш яхара республикански яхьаш.

Уж ловзараш хилар Урус-Мартанен, Шалья районерча Автури яхача юртен, Малгобекен.

Цу яхьанаш коталонаш яьха Урус-Мартанен, Шален, Малгобекен командаш дакъа лоацаш хургья 22 июле Грозне, Воронеже, Астрахане дІадолалуча еррогроссийски ловзарашка.

А. ИСМАИЛОВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

7 ИЮЛЬ
II ПРОГРАММА

18.40 — Тахан меттерагаш да (нохчий меттала).
19.00 — «Нохч-ГІалгІайчен йиеро».
19.10 — Фильм.
19.15 — «Ирэз дола нанаІ».
19.25 — «Телевизиони хьехаш».
20.05 — «Бийса даьлхала хийла шун, бераш!».

РАДИО

7 ИЮЛЬ

7.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
7.23 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
7.30 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
7.35 — Хоамаш. Хоаттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.35 — «Агитатор яхай тІарча стане» (нохчий меттала).
10.15 — КПСС ЦК апрельски (1984 шера) Пленума сацдамаш — вахаре! «Боахами культуран дешаш кхоачашдеча Советий бола лоархІам. Беседа (гІалгІай меттала).
10.25 — Реклама (эрсий меттала).
11.00 — «Къонахь» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
11.30 — «Вайцига хьоашалгІа ена я Уральски областной драматически театр» (эрсий меттала).
12.40 — «Халкъ делаягъаш». (нохчий меттала).
13.00 — Реклама (эрсий меттала).
15.15 — «Вай доттагІа — Іалам» яха радиожурнал (эрсий меттала).
15.45 — «Социалистически кхьа дневники» (эрсий меттала).
15.55 — Музыка (эрсий меттала).
16.00 — Радионадувгаlарной хаттарашта шой луш ва НГІАССР-а Кхачан промышленности министр Л. Харсиев (эрсий меттала).
16.15 — «Музыкальни почта» (гІалгІай меттала).

УКВ

17.00 — Советски Союза халкъа артист Райкин Аркадий.
17.37 — Дилеих Ш. Эдисултанова.
18.20 — Халкъа мукъамаш.
18.40 — Халкъара эшараш.

8 ИЮЛЬ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
7.32 — Передачай [illegible]ма (нохчий меттала).
7.35 — Хоамаш. Хоаттам (эрсий меттала).
8.25 — «Шоана хоза нета лаьраш» (эрсий меттала).
11.20 — Кхерандерна музыкальни программа (эрсий меттала).
16.00 — «Школьный глобус» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
16.30 — «Къона тІалхо» (нохчий меттала).
18.00 — «Илланча доттагІал динчарна». Концерт (нохчий меттала).

УКВ

17.00 — До-ре-ми-фа-соль. Эстрадни обозрени.
18.44 — Мехкарий илли.
19.00 — Халкъара музыка.

Хоаттам

Тахан республике гІолен Грозне хувцалуш морхаш а йолаш, денъел тІехьагІа догІа а делхаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 23 — 28, Грозне 26 — 28 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Ихоанен доммен морхаш йолаш, йоачан е йоацаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3 — 7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 10 — 15, дийнахьа 19 — 23 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехкенаьча секретаря — 2-84-88; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаташ — 2-85-64; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-88; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадуал шинарем, ерен, шоаттен деношка.

СФ05176 «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3011.